

III De literair-kritische selectie

'Ach, het is allemaal heus heel eenvoudig. Er komen ieder jaar honderden literaire werken uit en geen daarvan blijft onbesproken. Ziet men het hele literatuur aanbod in navolging van Borges, als één groot boek en alle literatuurcritici bij elkaar als de uiteindelijke literatuurcriticus, dan leest die definitieve recensent het hele boek van begin tot eind aandachtig uit'. – Rob Schouten¹

1 Introductie

Hiervoor is betoogd dat selectie een cruciale functie van de dag- en weekbladkritiek is. Literaire kritiek in dag- en weekbladen vertegenwoordigt een selectiemoment in de vorming van een literaire canon, een moment dat voorafgaat aan de essayistische en academische literatuurkritiek en leidt tot een eerste schifting en waardering van de literaire produktie. Voor een onderzoeker die inzicht wil krijgen in de wijze waarop de dag- en weekbladkritiek deze functie vervult, staan diverse wegen open. Eén mogelijkheid is te rade gaan bij de betrokkenen zelf, dat wil zeggen nagaan hoe volgens critici en redacteurs de selectie van te bespreken werken in zijn werk gaat. Een tweede mogelijkheid is het resultaat van het selectieproces, de keuzen die door de kritiek uit het aanbod worden getroffen, aan een analyse te onderwerpen. In mijn onderzoek heb ik beide wegen bewandeld, zij het dat ik zelf geen interviews met critici heb gehouden, maar me heb beperkt tot de bestudering van een groot aantal geschriften uit de jaren zeventig en tachtig waarin critici reflecteren op hun praktijk en het sporadische onderzoek dat onder critici is verricht.

Willems (1970) is een van de schaarse onderzoeken naar de opvattingen van Nederlandse critici over hun functie en werkwijze. Het betreft een schriftelijke enquête onder redacteurs en medewerkers verbonden aan kunstredacties van Nederlandse dag- en opinieweekbladen. De betrokkenen kregen een groot aantal vragen over de kunstjournalistiek en het beroep van kunstjournalist voorgelegd, waaronder ook een aantal die expliciet betrekking hebben op de selectie van te bespreken culturele produkten. Hieronder volgt een weergave van deze vragen en de antwoorden van de respondenten.² Ik beperk me daarbij tot de antwoorden van literaire medewerkers en redacteurs.³

¹ Schouten (1985: 92).

² Zie Willems (1970, deel II: 34-37 en 66).

³ Bij de opzet en rapportage van de enquête is gedifferentieerd tussen de diverse kunstsectoren

Aan de literaire medewerkers en redacteuren werd onder meer gevraagd wiens stem in het algemeen de doorslag geeft bij de beslissing of er een literaire kritiek of beschouwing geschreven wordt. Bij deze vraag bleek sprake van een opmerkelijk verschil tussen de antwoorden van de medewerkers onder de respondenten enerzijds, en die van redacteuren en leidinggevenden aan kunstredacties anderzijds. Door de eerste categorie werd verreweg het vaakst de stem van de medewerker als doorslaggevend aangemerkt, terwijl de laatstgenoemde categorie in de meeste gevallen aangaf dat de redacteur of de hoofdredacteur de beslissende stem heeft. Verder werd de vraag gesteld of men de kritieken in andere bladen in aanmerking neemt bij het bepalen van de keuze welke literaire werken gerecenseerd zullen worden. Het antwoord-alternatief 'zelden of nooit' scoorde hier veruit het hoogst. Slechts een klein deel van de respondenten gaf te kennen regelmatig de kritieken in andere bladen in aanmerking te nemen bij de keuze van te bespreken werken, terwijl ongeveer een derde van de respondenten aangaf dit soms te doen. Een derde vraag had betrekking op de criteria die men bij de selectie hanteert. Zowel op de vraagstelling als op de verwerking van de antwoorden door de onderzoekers valt het nodige af te dingen. Samenvattend kan niettemin worden gesteld dat de respondenten hun selectie vooral door kwaliteitscriteria bepaald achten. Veelvuldig verwezen zij naar 'artistieke waarde', 'niveau', 'oorspronkelijkheid', en dergelijke als criteria voor het maken van een selectie. Tot slot werd aan de literaire medewerkers en redacteuren de vraag voorgelegd in hoeverre naar hun mening de factoren 'actualiteitswaarde', 'literaire waarde', 'persoonlijke belangstelling', 'beleid redactie' en 'andere factoren' meewegen in de Nederlandse dag- en opinieweekbladpers bij de beslissing om letterkundige werken al dan niet te recenseren. Zowel 'actualiteitswaarde', 'literaire waarde' als 'persoonlijke belangstelling' bleken door een meerderheid van de respondenten te worden beschouwd als factoren die in de Nederlandse pers (zeer) zwaar wegen bij deze beslissing. Opmerkelijk is dat bij deze meer algemene vraag, anders dan bij de vraag naar de 'eigen' selectiecriteria van de respondenten, van de drie genoemde factoren 'actualiteitswaarde' het vaakst als zeer zwaarwegend werd aangemerkt.

De enquête verschaft geen eenduidig beeld, of liever, zelfbeeld van de literair-kritische selectie. Ook de geschriften waarin dag- en weekbladcritici zich uitlaten over de selectie van te bespreken werken, geven uiteenlopende visies te zien. Wel zijn er enkele dominante elementen aan te wijzen in hetgeen critici te berde brengen. In de eerste plaats is dat de nadruk die wordt gelegd op de autonomie van de criticus bij diens keuze van te bespreken werken.

enerzijds, en tussen critici en redacteuren anderzijds. De resultaten indiceren dat de mate waarin bij de kunsttribiek van dag- en weekbladen wordt geselecteerd per deelgebied verschilt. Bij 'Muziek, ballet en dans' en bij 'Toneel en cabaret' wordt het minst geselecteerd, daarna bij 'Beelden-de kunst' en 'Film', terwijl de sterkste selectie zou optreden bij (met name literaire) 'Boeken'.

Veel critici claimen dat de beslissing om een boek al dan niet te bespreken in hoge mate individueel is bepaald. Invloeden van buitenaf zouden hierbij geen of hooguit een ondergeschikte rol spelen. Ten tweede, en daarmee lijkt men het persoonlijke karakter van de selectie weer te relativieren, wordt aangegeven dat de selectie eerst en vooral op werkimmanente kwaliteiten berust: werken die 'niet interessant genoeg zijn' of 'te weinig kwaliteit bezitten' laat men buiten beschouwing. Daarbij wordt de wijze waarop men een werk al dan niet een bespreking waardig keurt door veel critici omschreven als een 'snuffel- en bladerproces'. Dankzij hun literaire 'Fingerspitzengefühl' zouden zij 'al na een paar pagina's' weten of een werk kwaliteit heeft of niet. Sommige critici wijzen weliswaar op de invloed van andere, buiten het werk gelegen factoren – zoals 'nieuws waarde' en de 'naam van de uitgever' –, maar meestal wordt daarbij aangetekend dat de intrinsieke kwaliteiten van een werk de doorslag geven. Dat 'oneigenlijke' factoren als de naam van de uitgever of de auteur (onbewust) meespelen, vindt voor de betrokken critici een rechtvaardiging in de 'evidente' kwaliteitsverschillen tussen de producten van uitgevers en auteurs. Voor zover gewag wordt gemaakt van de rol van ander-soortige buiten-tekstuele factoren in het selectieproces – zoals 'beoordeling van bevriende schrijvers' en 'navolging van collega's' –, betreft het met name andere bladen en critici. Onderstaande bloemlezing van literair-kritische uitspraken is illustratief voor de wijze waarop veel dag- en weekbladcritici zich in de afgelopen decennia over de literair-kritische selectie hebben uitgelaten.

'De criticus kiest uit het aanbod van alle uitgeverijen. Die keuze geschiedt op kwaliteitsgronden: hij bepaalt – andere mogelijkheid is er niet – wat er besproken wordt, in overleg met de redactie van zijn krant desnoods. Hij leest veel meer dan hij tenslotte bespreekt. Wie dat niet gelooft, zal nooit zalig worden. Over veel boeken schrijft hij dus niet. Het zou misschien niet onbillijk zijn als een criticus een enkele keer wel eens een lijstje geeft van door hem wel gelezen maar niet besproken boeken. Met daarbij een korte motivering. Uiteraard niet als verantwoording aan de uitgevers, maar aan de lezers van de krant. Want voor hen alleen schrijft hij. Een krant schiet niet te kort, als niet alle uitgaven van één uitgever de volle lof of blaam krijgen, maar alleen wanneer over een jaar genomen de gezamenlijke literaire bijdragen in die krant niet een beeld geven van wat er aan geslaagds en belangrijk mislukts in het Nederlandse taalgebied is verschenen'.⁴

'Ik vind het een prettige bijkomstigheid dat *Trouw* een kleine kunstcapaciteit heeft. *NRC* en *Vrij Nederland* hebben zoveel ruimte dat zij de verplichting voelen om bijna alle verschenen boeken uit te zetten en ervoor te zorgen dat er zoveel mogelijk besproken worden. Rob Schouten en ik moeten voor *Trouw* een keuze maken en die is persoonlijk. We hebben niet het idee dat we aldoor stukken hoeven te schrijven waarin we zeggen waarom we dit en dat niet goed vinden. Dat is vervelend werk, dan wordt je een afkraakmachine. Het element van: hier kunnen we iets aardigs over zeggen of dit boek vinden we belangrijk, speelt bij onze keuze een grote rol. (...) De kunstredacteur suggereerde mij eens dat de nieuwe Wolkers voorrang moest krijgen, maar ik voelde daar niet veel voor. Dat boek kon over drie maanden ook wel besproken worden, als het al moest gebeuren, want zoveel vind ik er niet meer aan. Het ligt ingewikkeld hoor, die keuze. Ik herinner

4 Kees Fens (1974).

me dat iedereen dol enthousiast was over *En dan is er koffie* van Hannes Meinkema. Nuis vond het een geweldige sociologische roman en toen dacht ik: dit wordt te gek. Dan dagen de omstandigheden je uit om dat andere oordeel onder woorden te brengen. Je ziet de keuze kan door tal van factoren worden beïnvloed. Maar het belangrijkste is toch dat je een soort overzicht wil geven van het belangrijkste wat er aan literatuur geschreven wordt als een handreiking aan de lezers van je krant'.⁵

'Het gaat bij ons zo eerlijk toe als de omtrek van mijn geest is (...) Wij denken in feite erg pluralistisch, wij houden niet alleen rekening met onze eigen belangstelling. Het is zelfs zo dat wij bijzonder veel boeken bespreken. Als er eens een boek buiten dat belangstellingsgebied valt, voelt men zich misdeeld. Maar de boekenbijlage bevoordeelt niet zomaar. Wij letten op de inhoud van een boek, wij kijken of het interessant genoeg is (...) Er wordt gezegd dat wij De Arbeiderspers en Querido bevoordelen. Maar kijk naar de boeken die door hen worden uitgegeven en kijk naar de boeken die bij Meulenhoff verschijnen, bij de Bezige Bij, bij De Harmonie en nog anderen. Dat zijn uitstekende boeken. Een kind kan zien dat er een wereld van verschil is tussen dergelijke boeken en die van bijvoorbeeld (...) Interessant is een boek als het op enigerlei wijze vruchtbaar is voor de lezer, als de lezer bij wijze van spreken voelt dat er tijdens het lezen zaadjes in zijn hoofd worden geplant. Elke literaire redacteur heeft de taak dergelijke boeken te vinden. Middelmatige literatuur komt niet aan de beurt en als schrijvers zich wellicht achtergesteld voelen, omdat ze niet in *Vrij Nederland* worden besproken, dan moeten ze zich maar voorstellen'.⁶

'Het gevaar bestaat dat allerlei criteria meespelen die niets met het boek zelf te maken hebben. Sommige uitgeverijen hebben het vertrouwen bij een redactie dat ze geen rotboeken uitgeven. Er bestaan ook uitgeverijen die soms rotzooi en soms goede boeken uitgeven. En dan zijn er nog uitgeverijen die het dermate hebben verkorven bij de critici, dat hun boeken ongelezen in de grote kast verdwijnen. Een uitgever die mij al aan een heleboel rotboeken heeft laten snuffelen, loopt de kans dat ik hem een beetje oversla. Als de Arbeiderspers iets stuurt, denk ik: ze zullen wel een reden hebben gehad om dit uit te geven'.⁷

'Een recensent is journalist, hij zoekt nieuws (...) Wat is nieuws? Een nieuw boek van een bekende schrijver is nieuws, vandaar dat een boek van een bekende schrijver altijd wordt besproken, ook al wordt het afgekraakt (...) Dan krijg je de onbekende schrijver. De interessantste onbekende schrijver is de debutant. Als een debutant een goed boek schrijft, is dat nieuws. Als het een slecht boek is, heeft het geen zin erover te schrijven'.⁸

'Het kan een rol spelen als je al over een auteur (= debutant-SJ) hebt horen praten; je bent nieuwsgierig gemaakt. Ik ben extra belangstellend bij auteurs die op andere terreinen al bekendheid genieten, zoals Otten en Van Dis, ook al in verband met de nieuws-waarde (...) Uiteindelijk zijn er twee redenen om een debuut te bespreken: je vindt het boek echt de moeite waard of je voelt de behoefte het hosanna-koor omtrent een debuut tegen te spreken'.⁹

'Vrijwel alle Nederlandse romans en verhalenbundels belanden kort na verschijnen op zijn bureau. "Ik blader wat in zo'n boek en dan weet ik of het al dan niet voor bespreking in aanmerking komt (...) Er zijn wel eens dikke boeken, waarvan ik bij lezing hoop dat de tekst verderop beter wordt. Is het na vijftig pagina's nog steeds niks, dan houd ik

5 Tom van Deel in Diepstraten (1982: 63).

6 Carel Peeters in Kroonenberg (1984: 37-38).

7 Aad Nuis in Kroonenberg (1984: 36).

8 Idem: 38.

9 Jaap Goedegebuure in Steijger (1986: 72-73).

er mee op. Zo'n boek mik ik weg (...) Ik vind het heel mooi dat de *Leeuwarder Courant* mij de ruimte geeft voor een persoonlijke rubriek. Ik kan me daar helemaal in uitleven. Ik kan zèlf de boeken uitkiezen die ik wil bespreken".¹⁰

'Ze leest beroepshalve gemiddeld drie boeken per week ("het absolute minimum"). Als de lectuur haar reeds bij vluchtige bestudering ongeschikt lijkt voor consumptie legt ze het boek terzijde. "Dat *ruik* je. Na een paar bladzijden weet je al genoeg, soms knap je al af op een omslagtekst of de titel van een boek".¹¹

'Vorige week nog kon u in *Het Parool* lezen over een redactrice van *Vrij Nederland* die een door haar geschreven boek in haar eigen krant door een vroegere vriend had laten bespreken en dat is natuurlijk leuk om te weten. Maar hoe vaak gebeurt zoiets? Ik weet uit eigen ervaring dat niet elke krant een dergelijke vermenging van functies goedkeurt. Bij *NRC Handelsblad* zou zoiets, volgens mij, ondenkbaar zijn'.¹²

Bij het beeld van de literair-kritische selectie als een autonome, primair door kwaliteitscriteria beheerste aangelegenheid zijn in de afgelopen decennia diverse vraagtekens geplaatst. Zo betoogt Willems (1971) dat in het spreken over de rol van kwaliteitscriteria bij de selectie, ten onrechte wordt gesuggered dat er sprake is van een gelijke behandeling van het totale aanbod die leidt tot een gefundeerde beslissing omtrent 'in-selectie' en 'uit-selectie'. Het blikveld van de criticus is namelijk beperkt. Het werkelijke aanbod is aanzienlijk groter dan het deel dat binnen zijn aandacht komt en waaruit hij zijn keus maakt. Wat niet binnen het blikveld treedt, maakt geen kans op toelating, maar onttrekt zich evenzeer aan kwalificatie. Ten aanzien van wat wel het blikveld is binnengetrepen, onderscheidt Willems drie manieren waarop 'uit-selectie' kan plaatsvinden: a) grondige inspectie en afwijzing, b) vluchtige indruk en afwijzing en c) vernemen van aanwezigheid en afwijzing. De eerste vorm van uitselecteren impliceert volgens hem dat de criticus 'wat zich binnen zijn horizon voordoet persoonlijk en adequaat onderzoekt'. Gezien de omvang van het aanbod en de haast van het journalistieke bedrijf, veronderstelt hij dat alleen de twee laatstgenoemde vormen van uit-selectie in de praktijk frequent zullen voorkomen. Daarbij kan mogelijkheid b slechts leiden tot een 'vluchtig prediceren van kwaliteit', terwijl bij mogelijkheid c per definitie geen waardetoetsing kan hebben plaatsgevonden. Willems concludeert daarom dat

'wanneer gatekeepers aangeven dat hun selectie door kwaliteitscriteria beheerst wordt ze kennelijk alleen de in-selectie laten gelden. Ze vergeten de uit-selectie, ze laten niet in het bewustzijn toe dat het veld van hun aandacht beperkt is en evenmin dat hetgeen de drempel overschrijdt en wordt uitgeschakeld, op grond van waarschijnlijkheid, alleen maar bij hoge uitzondering aan een kwaliteitstoets zal worden onderworpen'.¹³

Ook het veronderstelde autonome karakter van het selectieproces is in twijfel getrokken. Sinds het eind van de jaren zestig is herhaaldelijk de opvatting naar voren gebracht dat de literaire kritiek in dag- en weekbladen steeds meer onder

10 (Over) Gerrit-Jan Zwier in Kagie (1986: 19-20).

11 (Over) Diny Schouten in Kagie (1986: 18).

12 Reinjan Mulder (1989).

13 Willems (1971: 67-68).

druk van commerciële factoren is komen te staan. Het onafhankelijke karakter en de representatieve functie van de kritiek zouden hierdoor in het geding zijn gekomen, dan wel teloor zijn gegaan. Volgens de betrokkenen is de dag- en weekbladkritiek in toenemende mate aan de leiband gaan lopen van het uitgeversbedrijf en de nieuwsindustrie van de media en is de vrijheid van de dag- en weekbladcriticus om op kwaliteitsgronden te kiezen steeds kleiner geworden. Zijn positie zou zijn verworpen tot die van schakel in de boekenindustrie. Hij zou gedwongen zijn om zich te voegen naar de groeiende stroom van publicitaire activiteiten van uitgeverijen en het redactionele beleid van zijn blad dat eerst en vooral de lezers en adverteerders tevreden wil stellen.¹⁴

Bij de zojuist geschetste inzichten omtrent de literair-kritische selectie zou ik op mijn beurt de volgende kanttekeningen willen plaatsen. Tegen Willems' constatering dat er, gelet op beperkingen van praktische aard, doorgaans geen grondige kwaliteitstoets ten grondslag zal liggen aan de beslissing om een werk al dan niet te bespreken, valt weinig in te brengen. Overigens zullen niet veel dag- en weekbladcritici het tegendeel staande willen houden. Discussabel is echter zijn impliciete veronderstelling dat een grondige, adequate toetsing van kwaliteit in principe mogelijk is. Voorzover critici hun kwaliteitscriteria expliciteren, blijken ze algemeen en dubbelzinnig van aard, uiterst moeilijk nader te specificeren en als beslissend instrument onbetrouwbaar. Daarom lijkt hier dezelfde scepsis gerechtvaardigd die is geuit naar aanleiding van literatuurwetenschappelijke pogingen om teksten naar aard en kwaliteit te karakteriseren.

Degenen die zich bezorgd tonen over 'de teloorgang' van het onafhankelijke karakter van de kritiek en de selectie van de criticus, gaan er impliciet van uit dat critici in het verdere of nabije verleden wel in de positie verkeerden om een autonome keuze uit het literaire aanbod te treffen. In hun analyse van het functioneren van de kritiek bepalen zij zich tot de rol van kritiek-externe (commerciële) factoren, die in de huidige tijd de uitoefening van een onafhankelijke literair-kritische praktijk min of meer onmogelijk zouden maken. Voor de invloed van kritiek-interne, *i.e.* institutionele, factoren hebben de betrokkenen weinig oog. Mijns inziens werden en worden de activiteiten van critici juist in belangrijke mate beïnvloed door hun institutionele omgeving. De positie van criticus veronderstelt dat men de ongeschreven regels

¹⁴ Deze visie is met name verwoord in, op de *kritische theorie* van de Frankfurter Schule geënt, wetenschappelijke studies. Zie o.a. Hohendahl (1982), Rollka (1975) en Willems en Prins (1977). Daarnaast kan ze worden aangetroffen in publikaties van literaire critici – bijvoorbeeld Anker (1985), Fens (1977) en Vogelaar (1974 en 1977) –, die voor een deel eveneens door de inzichten van de *kritische theorie* zijn geïnspireerd. In tegenspraak met de bovengeschetste visie lijkt een opvatting die eveneens met enige regelmaat naar voren is gebracht – deels bij monde van dezelfde personen –, nl. dat de dag- en weekbladkritiek te weinig rekening houdt met (een groot deel van) het publiek en tot een onderonsje voor ingewijden is geworden. Cf. Gedin (1977) en Glotz (1968).

en gedragscodes van de institutie literatuurkritiek respecteert. In de naoorlogse periode is een van die regels, dat alleen werkimmanente kwaliteiten toelaatbaar zijn in de motivering van literair-kritische oordelen en keuzen. Met het oog hierop is het begrijpelijk dat in het beeld dat critici zelf huldigen van het selectieproces, de autonomie van de criticus en het primaat van 'intrinsieke' kwaliteitscriteria worden benadrukt. Het is echter de vraag of dit institutioneel bepaalde zelfbeeld een betrouwbaar beeld geeft van de empirie. Ik heb besloten om in het hiernavolgende niet de opvattingen van critici over hun selectie van te bespreken werken aan een analyse te onderwerpen, maar de keuzen die zij feitelijk uit het aanbod treffen – oftewel de uitkomsten van het selectieproces.

In het vorige hoofdstuk is opgemerkt dat de keuzen en oordelen van de dag- en weekbladkritiek resulteren in een rangordening van contemporaine auteurs naar de mate van kwaliteit die hun werk zou bezitten. Welke positie een auteur op een bepaald moment in deze hiërarchie bekleedt, komt onder meer tot uitdrukking in de belangstelling die de kritiek tot dan toe voor zijn werk heeft getoond. Tevens is er op gewezen dat in de praktijk van critici ook hun eigen status als literair deskundige in het geding is. Ieder zichzelf respecterend criticus zal er naar streven om vertrouwen te wekken in zijn kennerschap. Het vermogen om keuzen te maken vergelijkbaar met die van andere kenners, vormt een essentieel onderdeel van wat men onder kennerschap pleegt te verstaan. Door zijn keuzen en oordelen in grote lijnen af te stemmen op die van andere kenners, geeft een criticus er blijk van tot de kring van kenners te behoren. Dit betekent geenszins dat critici zich geen afwijkende keuzen en oordelen moeten of kunnen veroorloven, wél, dat hieraan grenzen zijn gesteld. Een criticus die bij herhaling tot andere keuzen en oordelen komt dan collega's, zet zijn reputatie op het spel.

Gezien het bovenstaande, verwacht ik dat critici voor een belangrijk deel overeenkomstige keuzen uit het aanbod in een gegeven periode treffen en daarbij sterk rekening houden met de bestaande literaire hiërarchie. Ik veronderstel, in andere woorden, dat critici zich bij hun selectie in belangrijke mate laten leiden door eerder binnen de kritiek gemaakte keuzen en hun aandacht voor een groot deel richten op titels van auteurs van wie eerder werk relatief veel aandacht van critici heeft gekregen. Hierbij kan onmiddellijk worden aangetekend dat dag- en weekbladcritici zich niet uitsluitend bezig kunnen houden met de bespreking van werken van gevestigde auteurs, al was het alleen maar omdat dan een aanzienlijk deel van de recensiepagina's ongevuld zou blijven. Belangrijker is dat van de dag- en weekbladkritiek wordt verwacht dat zij een oordeel geeft over de oogst aan nieuwe auteurs en in het omvangrijke aanbod een schifting aanbrengt. Voor individuele recensenten geldt dat ze met het oog op hun eigen reputatie niet kunnen volstaan met het recenseren van werk van gevestigde auteurs. Willen ze enig prestige als criti-

cus verwerven, dan zullen ze zich ook over het werk van debutanten moeten uitlaten. Een criticus die zich hieraan onttrekt, loopt het risico dat zijn voorzichtigheid zich tegen hem keert en hem de reputatie van een ‘laf’ criticus bezorgt. Ook verspeelt hij de kans om ooit als ‘ontdekker’ van een befaamd auteur geboekstaafd te worden. Daar staat tegenover dat het bespreken van een debuut een zeker risico met zich meebrengt: de mogelijkheid dat een criticus in een later stadium op zijn oordeel moet terugkomen is allerm minst denkbeeldig. Wanneer critici geconfronteerd worden met werk van een debutant, verkeren ze niet in de positie om bij de beslissing om dit werk wel of niet te recenseren, de literair-kritische reacties op eerder werk van de auteur in aanmerking te nemen.¹⁵ Ik veronderstel dat critici zich in dit geval in sterke mate laten leiden door de vraag welke uitgeverij het debuut heeft uitgebracht. Kennis van de status van deze uitgeverij, reduceert de onzekerheid van een criticus of de debutant wel een bespreking waard is.

Mijn punt is dus dat critici hun veronderstelde werkimmanente kwaliteitscriteria specificeren door de kwaliteitsoordelen van andere kenners, – critici, uitgevers, enzovoort –, over te nemen. Mijns inziens berust de beslissing van critici om een gegeven werk wel of niet te bespreken – en daarmee de hoeveelheid aandacht die een nieuwe titel ontvangt –, in hoge mate op buiten-tekstuele indicatoren van kwaliteit: *i.c.* de aandacht die het werk van de betrokken auteur van de zijde van andere critici krijgt of heeft gekregen en de uitgeverij waarbij het werk is verschenen.

Naast de zojuist genoemde factoren, oefenen hoogstwaarschijnlijk ook ‘exo-gene’ variabelen invloed uit op de mate van aandacht die een titel in de dag- en weekbladkritiek ten deel valt. Aangenomen mag worden dat dag- en weekbladen er tot op zekere hoogte naar streven om hun literaire berichtgeving af te stemmen op de belangstelling van hun lezers en om die reden onder andere meer ruimte reserveren voor de bespreking van verhalend proza en werken van Nederlandse auteurs dan voor poëzierecensies en besprekingen van buitenlandse literatuur. Het Nederlandse literaire leespubliek heeft immers een relatief sterke voorkeur voor verhalend proza en voor werk van ‘eigen’ auteurs. Factoren als het genre of het land van herkomst van een titel beschouw ik als exogeen, omdat hun invloed geen verband houdt met de literair-kritische beoordeling van individuele titels. Het gaat hier om structurele verschillen in de beschikbare plaatsruimte binnen de dag- en weekbladkritiek voor specifieke categorieën van titels.

Tot slot wil ik opmerken dat zowel de beslissing om een recensie aan een titel te wijden als de lengte van de recensie, vermoedelijk ook afhangen van de vraag in hoeverre een recensent in staat is om over de betreffende titel een (omvangrijk) betoog te leveren. Behalve van individuele verschillen die er in dit opzicht ongetwijfeld tussen critici bestaan, zal het antwoord op deze

¹⁵ Behalve wanneer eventuele tijdschriftpublicaties van de debutant zijn gerecenseerd. Dit komt betrekkelijk zelden voor.

vraag mede afhangen van de hoeveelheid 'aanknopingspunten' die een titel biedt. Een titel maakt waarschijnlijk meer kans om besproken, respectievelijk uitvoerig besproken te worden, naarmate de criticus over een uitgebreider referentiekader kan beschikken. Hierbij kan worden gedacht aan eerder werk en poëtische uitspraken van de betrokken auteur, maar ook aan recensies en essays over diens werk. Om die reden verwacht ik dat debuutwerken minder en kortere besprekingen zullen ontvangen dan reguliere nieuwe titels. Een titel uit de laatstgenoemde categorie biedt een criticus in de regel immers meer aanknopingspunten dan een debuut. Waarschijnlijk is ook de variabele genre medebepalend voor de 'bespreekbaarheid' van een titel en daarmee voor de hoeveelheid en de lengte van de recensies die aan een titel worden gewijd. In het algemeen gesproken lijkt een prozawerk meer aanknopingspunten te bieden dan een dichtbundel. Bij proza kan een criticus ingaan op de plot, verhaalstructuur, personages, en dergelijke, terwijl de mogelijkheden bij poëzie wat dit betreft doorgaans beperkter zijn.

2 Een empirische analyse van de selectie door de kritiek

2.1 Opzet analyse en dataverzameling

Bij de dataverzameling voor de analyse van de keuzen die dag- en weekbladcritici uit het nieuwe titelaanbod maken, heb ik mij niet beperkt tot het verzamelen van gegevens over dat deel van het aanbod dat voor bespreking is geselecteerd. Ik vond het noodzakelijk om ook het niet-gerecenseerde deel van het aanbod in aanmerking te nemen. Door vergelijking van wel- en niet-geselecteerde titels, kan immers pas zicht worden verkregen op de relevantie van bepaalde variabelen in het selectieproces. Verder achtte ik het wenselijk om de keuzen die de dag- en weekbladkritiek uit het aanbod maakt voor tenminste twee uiteenlopende tijdvakken te bestuderen. Daarbij zijn als peiljaren 1978 en 1991 genomen. De keuze voor het eerste peiljaar houdt verband met de beschikbaarheid van een databestand dat reeds een deel van de benodigde gegevens bevatte. De keus voor het tweede peiljaar is ingegeven door de wens om ook een beeld van de actuele(re) stand van zaken te verschaffen.

De gegevensverzameling omvatte twee stappen. Allereerst heb ik een bestand aangelegd van alle oorspronkelijk Nederlandstalige poëzie- en verhalend prozaititels die in 1978 en 1991 door Nederlandse en Vlaamse uitgeverijen op de markt werden gebracht. Aan dit titelbestand is een tweede bestand gekoppeld, dat gegevens bevat over de recensies die in de Nederlandse dag- en weekbladers met betrekking tot de in 1978 en 1991 gepubliceerde poëzie- en verhalend prozawerken zijn verschenen. In het vervolg zal gesproken worden van 'proza' waarmee dan uitsluitend 'verhalend proza' wordt bedoeld.

Titelbestand

Voor de inventarisatie van de oorspronkelijk Nederlandstalige poëzie- en prozaititels uit 1978 en 1991 is gebruik gemaakt van *Boekblad*,¹⁶ het vakblad voor de Nederlandse boekenbranche. Hierin wordt wekelijks de zogenaamde *Nederlandse Bibliografie/A-lijst (NB)* gepubliceerd: een bibliografisch overzicht van in Nederland en Vlaanderen uitgebrachte boeken en eerste nummers en themanummers van Nederlandse en Vlaamse tijdschriften die volgens de normale handelskanalen worden verspreid. De *NB* wordt samengesteld door de Redactie Brinkman van de afdeling Depot van Nederlandse Publikaties & Nederlandse Bibliografie van de Koninklijke Bibliotheek. Opname van een titel geschiedt op grond van inzending door de uitgever. Aangenomen moet worden dat in de *NB* een deel van de nieuw verschenen titels ontbreekt. Er zijn ongetwijfeld uitgeverij die hun publikaties niet of niet altijd toezenden aan het Depot van de Koninklijke Bibliotheek. In de *NB* wordt in beginsel voor elke uitgave aangegeven: wie de auteur en de eventuele vertaler is; bij welke uitgever het boek is verschenen; het jaar van verschijning; of het een herdruk betreft, om de hoeveelste druk het gaat en in welk jaar de titel voor het eerst is verschenen; tot welke boeksoort de titel behoort. De *NB* zoals die in *Boekblad* wordt gepubliceerd kent een aantal beperkingen:

- Het tijdstip waarop een titel in de *NB* wordt vermeld, kan aanzienlijk afwijken van de werkelijke verschijningsdatum van de titel. Met name de afleveringen van *Boekblad* uit de eerste helft van een bepaald jaar bevatten nogal wat titels die reeds in het jaar daarvoor zijn verschenen. Een registratie van de titelproductie aan de hand van jaargang x van *Boekblad* correspondeert dus maar tot op zekere hoogte met de feitelijke titelproductie in jaar x.
- In de *NB* worden voor de categorisering van boeksoorten de zogenaamde Brinkman/Unesco-rubrieken (B/U-rubrieken) gehanteerd. Dit categoriseringsstelsel is veel minder verfijnd dan de Nederlandse Uniforme Genre Indeling (Nugi).¹⁷ Voor wat betreft fictietitels wordt slechts gedifferentieerd tussen 'Toneel', 'Dichtkunst', 'Jeugdlectuur' en 'Proza (Romans en Novellen)'.
– De B/U-rubricering is niet alleen zeer globaal, maar vindt bovendien niet altijd even zorgvuldig plaats. In de B/U-rubriek 'Romans en Novellen' blijken bijvoorbeeld ook non-fictie- en kinderboeken te zijn opgenomen.
- De drukgegevens zijn in nogal wat gevallen onjuist; voor een aanzienlijk aantal titels is niet aangegeven dat het om een herdruk gaat.

Met het oog op de hierboven genoemde beperkingen van de *NB* in *Boekblad* is bij de inventarisatie van het proza- en poëzieaanbod uit 1978 en 1991 als

¹⁶ In 1978 *Nieuwsblad voor den boekhandel* genaamd. In het vervolg zal, ook wanneer het 1978 betreft, de naam *Boekblad* worden gehanteerd.

¹⁷ Tot 1986 Uniforme Genre Indeling (Ugi) genaamd. Het Ugi-stelsel is in 1986 herzien en uitgebreid en heet sindsdien Nugi. In het hiernavolgende wordt, ook als het 1978 betreft, de naam Nugi gehanteerd.

volgt te werk gegaan. Om een zo compleet mogelijk overzicht te verkrijgen zijn behalve jaargang 1978 en 1991 ook de eerste helft van jaargang 1979 en 1992 van *Boekblad* bekeken. Alle in 1978 en 1991 verschenen oorspronkelijk Nederlandstalige titels uit de B/U-rubrieken 'Proza (Romans en Novellen)' en 'Dichtkunst' zijn geregistreerd. Vervolgens zijn de Nugi-codes van deze titels opgezocht. Voor titels uit 1978 zijn hiervoor de catalogi uit 1978 en 1979 van het Centraal Boekhuis (CB) geraadpleegd.¹⁸ Voor titels uit 1991 is gebruik gemaakt van de *NB* in *Boekblad*, waarin dan inmiddels ook de Nugi-codes van de titels worden vermeld. Aan de hand van de Nugi-codes zijn kinder- en jeugdboeken, non-fictie titels en fictiewerken in streektaal uit het bestand verwijderd. Een aanzienlijk aantal titels bleek geen Nugi-code te bezitten. Ook van deze titels zijn er nog een aantal uit het bestand verwijderd, namelijk titels die volgens andere bronnen¹⁹ eveneens non-fictie, fictie voor de jeugd of fictie in streektaal betreffen. Tenslotte zijn met behulp van bovengenoemde bronnen de drukgegevens en het verschijningsjaar van de titel gecontroleerd.

Het uiteindelijke bestand omvat in de B/U-rubrieken 'Dichtkunst' en 'Proza (Romans/Novellen)' van de *NB* vermelde oorspronkelijk Nederlandstalige titels uit 1978 en 1991 met de volgende Nugi-codes:

1978	1991
410 literaire romans, verhalen, novellen	300 literaire romans, verhalen, novellen
413 gedichten	310 poëzie: literaire gedichten
420 thrillers, detectives, avonturen- en spionageromans	311 populaire gedichten
450 historische romans, familie- en damesromans	312 religieuze poëzie
460 streekromans	331 thrillers, avonturenromans
470 realistische romans	332 detectives
480 oorlogsromans	333 oorlogs- en verzetsromans
490 humor, ironie	335 science fiction
499 overige fictie	340 streek- en familieromans
	341 historische romans
	342 dames- en volksromans
	350 volkssprookjes, sagen en legenden
	380 overige fiction
	381 verhalenbundels
	382 sociale romans

In het titelbestand zijn per titel de volgende variabelen opgenomen:

- *Naam auteur*
- *Nieuw/berdruk*

¹⁸ In principe is het de uitgever die een Nugi-code voor zijn titels vaststelt. Indien de uitgever zelf geen Nugi-code heeft toegekend aan een titel en hij biedt deze ter distributie aan via het Centraal Boekhuis, dan wordt aldaar een code toegekend.

¹⁹ Zuiderent e.a. (1980-), Moerman (1985), Van Bork en Verkrujse (1985) en *Lectuur-Repertorium*.

Type uitgave:

Onderscheid is gemaakt tussen 'reguliere' en 'bijzondere' uitgaven. Bloemlezingen uit het werk van meerdere auteurs, omnibussen, verzamelde werken of delen daarvan, postume uitgaven en titels door twee of meer auteurs zijn bij de laatstgenoemde categorie ondergebracht.

Genre en Nugi-code van de titel

Literair/niet-literair:

Op grond van de Nugi-codes is voor prozaititels tevens de variabele literair/niet-literair (Nugi 410 en 300 versus overige Nugi-codes) opgenomen. Bij poëzietitels is dit onderscheid niet aangebracht, aangezien het Nugi-stelsel in 1978 voor poëzie slechts één code kent.²⁰ Zowel in 1978 als in 1991 bleek circa tien procent van de prozaititels geen Nugi-code te hebben.²¹ Bij de classificering van deze titels als 'literair/niet-literair' is als volgt te werk gegaan: Een titel is als literair aangemerkt, wanneer in de CB-catalogi andere titels van de auteur in meerderheid bij Nugi-rubriek 410 of 300 bleken te zijn ondergebracht. Wanneer geen andere titels van de auteur in de CB-catalogi werden vermeld, is de uitgeverij als criterium genomen. Een titel is als literair beschouwd, wanneer de andere prozaititels van de betreffende uitgeverij in meerderheid bij Nugi-rubriek 410 of 300 bleken te zijn ingedeeld. Op deze wijze zijn voor 1978 en 1991 respectievelijk 30 en 25 prozaititels als 'literair' geïnclassificeerd. De resterende titels (respectievelijk 53 en 37) zijn ondergebracht bij 'niet-literair proza'.

- *Naam en type uitgeverij:*

Op basis van de omvang van hun titelproductie in 1978/1991 zijn de uitgeverijen geïnclassificeerd als groot (meer dan 20/25 titels), middelgroot (6-20/25 titels) of klein (5 of minder titels). Onder de titelproductie van een uitgeverij is verstaan: de productie (inclusief herdrukken) van oorspronkelijk Nederlandstalige proza- en poëzietitels in het betreffende jaar en dus niet de totale productie van een uitgeverij die ook vertalingen en titels in andere genres dan verhalend proza en poëzie kan omvatten. Deze beslissing berust op praktische gronden: gegevens omtrent de totale productie van individuele uitgeverijen zijn niet voorhanden. Voor zover het *Boekenvakboek* en de *Gids voor de informatiesector* gegevens omtrent individuele uitgeverijen verstrekken, betreft het cijfers over het titelaanbod, dus over het aantal leverbare titels van (uitsluitend de grootste) uitgeverijen per Nugi-rubriek. Bij de bepaling van het hierboven genoemde indelingscriterium is overigens wel rekening gehouden met deze gegevens. Binnen de categorieën grote en middelgrote uitgeverijen is vervolgens onderscheid gemaakt tussen *literaire* en *niet-literaire* uitgeverijen. Hierbij is uitgegaan van de prozaproductie van de uit-

²⁰ In het herziene Nugi-stelsel wordt binnen het genre poëzie onderscheid gemaakt tussen 'poëzie: literaire gedichten', 'populaire gedichten' en 'religieuze poëzie'.

²¹ Bij poëzietitels bleek het percentage titels zonder Nugi-code overigens aanzienlijk hoger te liggen, nl. circa 45% in 1978 en ongeveer 25% in 1991.

- geverijen: uitgeverijen die overwegend titels met Nugi 410 of 300 dan wel overwegend titels met een niet-literaire Nugi-code publiceerden, zijn respectievelijk als 'literair' en 'niet-literair' aangemerkt. Besloten is om binnen de categorie kleine uitgeverijen het onderscheid literair/niet-literair niet door te voeren: toepassing van het hierboven omschreven criterium bleek in deze categorie problematisch, omdat de produktie van een aanzienlijk deel van de kleine uitgeverijen uitsluitend poëzietitels betreft. In totaal zijn dus vijf categorieën uitgeverijen onderscheiden. Voor de samenstelling van deze categorieën en de titelproduktie per uitgeverij wordt verwezen naar Bijlage III-A.
- *Geografische herkomst:*
Voor wat betreft de variabele 'geografische herkomst' is gedifferentieerd tussen Nederlandse en Vlaamse titels. Titels die verschenen bij een in België gevestigde uitgeverij zijn als Vlaams beschouwd. In Bijlage III-A is aangegeven welke uitgeverijen uit het bestand in België gevestigd zijn.
  - *Geboortejaar en debuutjaar van de auteur:*
Voor elke nieuwe titel uit het bestand zijn het geboorte- en het debuutjaar van de auteur opgezocht. Hiertoe zijn de volgende bronnen geraadpleegd: *Lectuur-Repertorium*, Moerman (1985), Van Bork en Verkruijsse (1985), Zuiderent e.a. (1980-), *Schrijverslijst Stichting Schrijvers School Samenleving* en *PICA*. Voor auteurs die niet in bovengenoemde bronnen voorkwamen is het debuutjaar vastgesteld aan de hand van *Brinkman's Cumulatieve Catalogus van Boeken in Nederland en Vlaanderen*. Voor 59 nieuwe titels uit 1978 en voor 101 titels uit 1991 kon het geboortejaar niet worden achterhaald.
  - *Wel/geen debuut:*
Onder debuut is verstaan: de eerste boekpublicatie die de auteur in het betreffende genre op zijn of haar naam heeft gebracht. Titels van auteurs die vóór hun poëzie- of prozadebuut respectievelijk reeds proza of poëzie dan wel andersoortig werk in boekvorm hebben gepubliceerd, zijn dus ook als 'debuut' aangemerkt.

Recensiebestand

Voor de aanleg van het recensiebestand is gebruik gemaakt van de knipselcollecties van het Nederlands Letterkundig Museum en Documentatiecentrum (NLMD) en het Nederlands Bibliotheek en Lektuur Centrum (NBLC). Alle Nederlandse dag- en weekbladrecensies met betrekking tot de nieuwe proza- en poëzietitels uit 1978 en 1991 zijn in het bestand opgenomen, ook de recensies die in 1979 en 1992 zijn verschenen.²²

²² Het betreft hier vermoedelijk voor een groot deel besprekingen van titels die eind 1978 of eind 1991 werden gepubliceerd. De precieze datum van verschijnen van de boektitels is evenwel niet bekend. De datum waarop boektitels in de *NB* in *Boekblad* worden vermeld is minder geschikt om als indicator voor het tijdstip van publicatie te fungeren, aangezien de snelheid waarmee boeken bij het Depot Nederlandse Publicaties worden gedeponeerd en/of in *Boekblad* worden vermeld per uitgeverij c.q. per uitgave waarschijnlijk sterk fluctueert.

Voor elke recensie zijn de volgende gegevens geregistreerd:

– *Besproken titel en auteur*

– *Naam en type periodiek:*

Onderscheid is gemaakt tussen weekbladen, landelijke dagbladen en regionale dagbladen.

– *Naam recensent*

– *Datum van verschijning*

– *Lengte recensie:*

De lengte van de recensie is gemeten in aantallen woorden.

– *Type recensie:*

Geregistreerd is of de betreffende titel al dan niet gelijktijdig met een of meer andere titels is besproken. Recensies waarin één dan wel meer dan één titel aan bod komen zijn respectievelijk aangemerkt als ‘exclusieve’ en ‘meervoudige’ besprekingen.

Ten aanzien van de volledigheid van het recensiebestand dient de volgende kanttekening te worden gemaakt. Zoals gezegd, is gebruik gemaakt van de knipselcollecties van het NLMD en het NBLC. Het bestand van periodieken dat door deze twee instellingen min of meer systematisch wordt bijgehouden omvat niet alle Nederlandse dag- en weekbladen. Besloten is om periodieken die met minder dan vijf besprekingen van in 1978/1991 verschenen proza- en poëzietitels in de twee genoemde knipselarchieven voorkomen – en waaruit de recensies dus vermoedelijk niet systematisch zijn verzameld – voor het betreffende jaar geheel en al buiten beschouwing te laten. Het uiteindelijke bestand omvat voor 1978 de recensies uit 34 periodieken, waarvan zes weekbladen, acht landelijke dagbladen en twintig regionale dagbladen.²³ Voor 1991 behelst het de recensies uit 29 periodieken: vijf weekbladen, zeven landelijke dagbladen en zeventien regionale dagbladen.²⁴ Bijlage III-C geeft voor beide jaren een overzicht van de betreffende periodieken.

²³ Van Alsem e.a. (1982) geeft een overzicht van zowel de dagbladen- als de tijdschriftensector in 1979. Vergelijking van de gegevens uit dit rapport met ‘mijn’ lijst van 34 periodieken voor 1978, laat zien dat deze voor wat betreft de regionale dagbladpers verre van compleet is. In totaal verschijnen in 1979 volgens het rapport 83 Nederlandse dagbladen, waarvan 50 dagbladen met een eigen hoofdredactie en 33 zogenaamde kopbladen. Het betreft hier 4 gespecialiseerde dagbladen (*Economisch Dagblad*, *Financieel Dagblad*, *Dagblad voor de Scheepvaart*, *Cobouw*), 8 landelijke dagbladen (*De Waarheid* wordt niet vermeld in het rapport) en 72 regionale dagbladen. Dit betekent dat circa twee derde van de regionale dagbladen niet vertegenwoordigd is in mijn recensiebestand. Van de landelijke dagbladen en de weekbladen (= opiniebladen) ontbreken respectievelijk het *Reformatisch Dagblad* en *Hervormd Nederland*.

²⁴ Volgens de *Gids voor de informatiesector* (1993: 150) verschenen in 1991 8 landelijke dagbladen en 52 regionale dagbladen. Dit betekent dat ook voor wat betreft 1991 circa twee derde van de regionale kranten niet vertegenwoordigd is in mijn bestand. Van de landelijke dagbladen ontbreekt het *Reformatisch Dagblad*.

2.2 Het aanbod van poëzie en proza in 1978 en 1991

In 1978 en in 1991 zijn achtereenvolgens 917 en 1083 oorspronkelijk Nederlandstalige poëzie- en prozaititels uitgebracht. Bij de publikatie van deze titels zijn respectievelijk 525 en 699 auteurs betrokken. Tabel 1 geeft voor beide jaren een overzicht van het aantal en het percentage nieuwe titels en herdrukken, gedifferentieerd naar geografische herkomst en genre.²⁵ Het totale aanbod blijkt in 1991 met achttien procent te zijn gestegen ten opzichte van 1978. Inspectie van de tabel leert dat deze stijging wordt veroorzaakt door een sterke groei van het aantal nieuwe titels, en met name door een spectaculaire toename van het aantal nieuwe literaire prozaititels. In 1991 verschenen 255 nieuwe literaire prozaititels tegenover 133 in 1978, hetgeen een toename van bijna honderd procent betekent.

Tabel 1. *Het aanbod van poëzie en proza in 1978 en 1991.*

	1978			1991		
	Totaal	Nieuw	Herdruk	Totaal	Nieuw	Herdruk
Nederlands	831	388=47%	443=53%	936	538=57%	398=43%
Vlaams	86	56=65%	30=35%	147	119=81%	28=19%
Poëzie	236	175=74%	61=26%	269	220=82%	49=18%
Proza	681	269=40%	412=60%	814	437=54%	377=46%
Literair	370	133=36%	237=64%	519	255=49%	264=51%
Overig	311	136=44%	175=56%	295	182=62%	113=38%
Totaal	917	444=48%	473=52%	1083	657=61%	426=39%

Aanbod naar geografische herkomst

Tabel 1 laat zien dat Vlaamse titels zowel in 1978 als in 1991 slechts een klein deel uitmaken van het totale titelbestand. Hierbij moet in aanmerking worden

²⁵ Voor 1978 kunnen hier ter vergelijking gegevens over de titelproductie per genre uit het *Boekenvakboek* (1980: 73) naast gelegd worden. Volgens dit overzicht verschenen in de B/U-rubrieken 'Dichtwerken' en 'Romans en novellen' in 1978 respectievelijk 246 en 726 oorspronkelijk Nederlandstalige titels. Voor poëzie is het verschil tussen de gegevens uit het *Boekenvakboek* en tabel 1 zeer gering. Bij de categorie proza is de afwijking groter, hetgeen vermoedelijk samenhangt met het feit dat de gegevens uit tabel 1 betrekking hebben op een geschoond bestand voor wat betreft de B/U rubriek 'Romans en Novellen': de kinder- en jeugdboeken, non-fictie-titels en fictiewerken in streektaal die deze rubriek bleek te bevatten zijn namelijk uit het bestand verwijderd. Voor 1991 is geen vergelijkingsmateriaal voorhanden. In het overzicht van de titelproductie per genre in 1991 dat is opgenomen in de *Gids voor de informatiesector* (1993: 70) wordt niet gedifferentieerd tussen oorspronkelijk Nederlandstalige en vertaalde titels.

genomen dat uitsluitend titels zijn geregistreerd die door de uitgever zijn gedeponeerd bij de Koninklijke Bibliotheek en uit dien hoofde zijn opgenomen in de *NB*. Naar alle waarschijnlijkheid is het percentage titels dat niet wordt toegezonden aan het depot van de Koninklijke Bibliotheek hoger bij Vlaamse dan bij Nederlandse uitgaven. Dit zou betekenen dat het Vlaamse aandeel in de produktie van oorspronkelijk Nederlandstalige proza- en poëzietitels in werkelijkheid groter is dan uit tabel 1 naar voren komt. Afgaande op gegevens over de totale titelproduktie in Vlaanderen, mag niettemin zonder meer worden aangenomen dat in Vlaanderen aanzienlijk minder proza- en poëziewerken zijn uitgebracht dan in Nederland.²⁶

Aanbod naar genre

Uit de tabel kan verder worden opgemaakt dat het aanbod van prozaititels zowel in 1978 als in 1991 ongeveer drie maal zo groot is als dat van poëzietitels. Tabel 1 geeft tevens een overzicht van het aantal nieuwe titels en herdrukken per genre. Wanneer alleen nieuwe titels in aanmerking worden genomen, is het verschil in aantallen proza- en poëzietitels aanmerkelijk kleiner. De verhouding tussen proza en poëzie bedraagt dan circa 2:1. Bij het aanbod van poëzietitels blijkt het namelijk zowel in 1978 als in 1991 voor het overgrote deel om nieuwe uitgaven te gaan. Daarentegen bestaat in beide jaren een groot deel van de prozaproduktie, respectievelijk 60 en 46 procent, uit herdrukken. Binnen de categorie proza is onderscheid gemaakt tussen literair en overig proza. Zowel in 1978 als in 1991 zijn er aanmerkelijk meer literaire dan niet-literaire prozaititels gepubliceerd. Met name in 1991 is dit verschil bijzonder groot. Voor beide jaren geldt dat er relatief meer herdrukken van literair dan van niet-literair proza zijn verschenen.

Aanbod naar type uitgeverij

Voor de verschijning van de 917 geregistreerde proza- en poëzietitels in 1978 zijn 102 verschillende uitgeverijen verantwoordelijk.²⁷ Bij de publikatie van de in 1991 verschenen titels zijn 155 verschillende uitgeverijen betrokken. De verdeling van de titels over deze uitgeverijen is zeer ongelijk. Voor beide jaren geldt dat het overgrote deel van de titels door slechts een beperkt aantal uitgeverijen is uitgebracht. Zoals vermeld, zijn de uitgeverijen op basis van de omvang en de aard van hun titelproduktie ondergebracht in vijf categorieën.²⁸

²⁶ In 1978 bedraagt de totale titelproduktie in Nederland en Vlaanderen respectievelijk 13.393 en 2.117 titels en in 1991 respectievelijk 16.017 en 3.528 titels. Bron: *Boekenvakboek* (1987: 64 en 105) en *Gids voor de informatiesector* (1993: 69 en 249).

²⁷ Niet meegerekend zijn drie samenwerkingsverbanden tussen uitgeverijen, aangezien de betrokken uitgeverijen ook apart in het bestand voorkomen. De uitgeverscombinatie Orion Brugge/Gottmer Nijmegen is beschouwd als één uitgeverij, aangezien geen van beide uitgeverijen in 1978 buiten het samenwerkingsverband om oorspronkelijk Nederlandse poëzie- of prozaititels heeft gepubliceerd.

²⁸ Zie paragraaf 2.1.

Voor de samenstelling van deze categorieën alsmede de titelproductie per uitgeverij wordt verwezen naar Bijlage III-A. Tabel 2 geeft een overzicht van de titelproductie per type uitgeverij, respectievelijk naar genre en nieuw/ herdruk.

Zowel in 1978 als 1991 blijkt er sprake te zijn van een tweetal duidelijke verschillen tussen de categorieën A en B enerzijds en de categorieën C, D en E anderzijds. Op de eerste plaats is het aandeel van poëzietitels in de productie van de grote (literaire en niet-literaire) uitgeverijen zeer gering in vergelijking met de middelgrote en de kleine uitgeverijen. Ten tweede blijkt dat de grote uitgeverijen relatief gezien aanmerkelijk minder nieuwe titels hebben uitgebracht dan de middelgrote en kleine uitgeverijen.²⁹

Tabel 2. *Titelproductie per type uitgeverij.*

	1978				1991			
	Poëzie	Proza	Totaal	Nieuw	Poëzie	Proza	Totaal	Nieuw
A	55=16%	284=84%	339	115=34%	56=15%	327=85%	383	163=43%
B	7=6%	115=94%	122	39=32%	27=18%	119=82%	146	77=53%
C	43=37%	74=63%	117	69=59%	55=28%	143=72%	198	133=67%
D	75=41%	107=59%	182	113=62%	54=40%	81=60%	135	100=74%
E	56=36%	101=64%	157	108=69%	77=35%	144=65%	221	184=83%
T	236=26%	681=74%	917	444=48%	269=25%	814=75%	1083	657=61%

A = grote literaire uitgeverijen; B = grote niet-literaire uitgeverijen; C = middelgrote literaire uitgeverijen; D = middelgrote niet-literaire uitgeverijen; E = kleine uitgeverijen; T = totaal.

Aanbod van debuten

Voor elke nieuwe titel uit het bestand is nagegaan of het al dan niet een debuutwerk betreft.³⁰ Tabel 3 geeft per jaar een overzicht van het aantal en percentage debuutwerken, gedifferentieerd naar genre. Herdrukken zijn in de tabel buiten beschouwing gelaten.

Absoluut gezien is het aantal debuten dat in 1991 is uitgebracht een stuk groter dan in 1978. Relatief genomen is het verschil tussen beide jaren verwaarloosbaar. Zowel in 1978 als 1991 blijkt het bij circa twintig procent van de nieuwe titels om een debuutwerk te gaan. Het absolute aantal proza- en poëziedebuten

²⁹ Uiteraard betekent een en ander niet dat er binnen een uitgeverijcategorie geen sprake kan zijn van verschillen. Bijlage III-A laat bijvoorbeeld zien dat, gelet op de verhouding nieuw/herdruk, het uitgavebeleid van de Bezige Bij in 1978 (met 82% nieuwe titels) sterk afwijkt van dat van de overige grote literaire uitgeverijen.

³⁰ Zie paragraaf 2.1.

is in 1978 vrijwel gelijk, terwijl er in 1991 aanzienlijk meer proza- dan poëziedebuten zijn gepubliceerd. Verhoudingsgewijs zijn er in beide jaren meer poëzie- dan prozadebuten verschenen.

Tabel 3. *Debuten totaal en per genre.*

	1978			1991		
	Totaal	Poëzie	Proza	Totaal	Poëzie	Proza
Debuut	95=21%	46=26%	49=18%	126=19%	55=25%	71=16%
Overig	349=79%	129=74%	220=82%	531=81%	165=75%	366=84%
Totaal	444	175	269	657	220	437

Wanneer het aandeel van debuten in de titelproductie van de diverse uitgeverijcategorieën wordt bekeken, blijkt dat het percentage debuutwerken in 1978 het grootst is bij de kleine (27 procent) en de middelgrote niet-literaire uitgeverijen (26 procent). Bij de grote en middelgrote literaire uitgeverijen is het percentage debuten het laagst (resp. 17 en 15 procent). De grote niet-literaire uitgeverijen nemen met 21 procent debuuttitels een tussenpositie in.

In dit opzicht geeft 1991 een ander beeld te zien. In dit jaar is het aandeel van debuten verreweg het grootst in het nieuwe titelaanbod van de middelgrote literaire (28 procent) en niet-literaire (23 procent) uitgeverijen en het laagst bij de grote literaire (14 procent) en niet-literaire (9 procent) uitgeverijen. Van de door kleine uitgeverijen gepubliceerde titels betreft 20 procent een debuut.

Wanneer per uitgeverijcategorie de absolute aantallen debuten worden bekeken, kan worden vastgesteld dat de toename van het totale aantal debuten in 1991 met 33 procent ten opzichte van 1978, vooral te danken is aan een toename van het aantal debuten bij middelgrote literaire uitgeverijen (van 10 naar 37) en (in mindere mate) bij kleine uitgeverijen (van 29 naar 36).

2.3 *De aandacht voor het aanbod van nieuwe titels*

Voor 1978 ben ik nagegaan in hoeverre herdrukken van proza- en poëzietitels aandacht ontvingen in de Nederlandse dag- en weekbladpers. Deze aandacht bleek zeer gering. In totaal verschenen 146 recensies met betrekking tot de 473 herdrukken die in 1978 werden uitgebracht. 408 herdrukken (= 86 procent) werden in het geheel niet besproken. Poëzieherdrukken werden relatief vaker gerecenseerd (30 procent) dan herdrukken van prozaititels (11 procent). Herdrukken en de aandacht voor herdrukken worden verder buiten beschouwing gelaten. In deze paragraaf wordt de mate van aandacht voor de in 1978 en 1991 uitgebrachte nieuwe proza- en poëzietitels in de Nederlandse dag- en weekbladpers onder de loep genomen. Achtereenvolgens bekijk ik voor beide

jaren hoe de aandacht over het aanbod van nieuwe titels is verdeeld en hoe de mate van aandacht er uitziet voor diverse categorieën van titels. Daarbij wordt gedifferentieerd naar genre, geografische herkomst, type uitgeverij, auteursgeneratie en wel/geen debuut.

Tabel 4. *De aandacht voor nieuwe proza- en poëzietitels uit 1978 en 1991.*

	1978	1991
Aantal recensies	1494	1211
Aantal nieuwe titels	444	657
Aantal en percentage besproken titels	241 = 54%	238 = 36%
Gemiddeld aantal recensies per nieuwe titel	3.4	1.8
Gemiddeld aantal recensies per besproken titel	6.2	5.1
Gemiddelde lengte recensies per besproken titel	475	391

Tabel 4 geeft een globaal overzicht van de aandacht voor de nieuwe proza- en poëzietitels uit 1978 en 1991 in de Nederlandse pers. Een titel geldt als 'besproken' wanneer deze tenminste 1 bespreking in een Nederlands dag- of weekblad heeft gekregen. Het gemiddelde aantal recensies per titel bedraagt voor 1978 en 1991 respectievelijk 3.4 en 1.8. Deze gemiddelden zeggen uiteraard nog niets over de wijze waarop de recensies over het titelaanbod zijn verdeeld. Bijna de helft van de nieuwe titels uit 1978 en ongeveer twee derde van de nieuwe titels uit 1991 blijkt in het geheel geen aandacht in Nederlandse dag- of weekbladen te hebben gekregen.

Tabel 5 geeft aan hoeveel titels uit 1978 en 1991 0, 1, 2, enzovoort recensies kregen. Het aantal recensies per titel varieert van 0 tot respectievelijk 22 en 24. Voor beide jaren geldt dat er sprake is van een zeer scheve verdeling van de recensies over het aanbod van nieuwe titels. Een vergelijking van de cumulatieve percentages van de titels met de cumulatieve percentages van de recensies laat zien dat 5 procent van de titels uit 1978 (= 21 titels) circa 25 procent van de recensies krijgt en dat 10 procent van de titels meer dan 40 procent van de recensies ontvangt. De spreiding van de recensies over het titelaanbod uit 1991 blijkt nog geringer: ongeveer 40 procent van de recensies heeft betrekking op slechts 5 procent van de titels (= 33 titels), terwijl 10 procent van de nieuwe titels uit 1991 meer dan 60 procent van de recensies ontvangt.

Tabel 5. *Verdeling van de recensies over het titelaanbod.*

1978						1991							
	Titels			Recensies				Titels			Recensies		
	abs	%	cum%	abs	%	cum%		abs	%	cum%	abs	%	cum%
24	–						24	1	0.15	0.15	24	2.0	2.0
23	–						23	1	0.15	0.30	23	1.9	3.9
22*	1	0.2	0.2	22	1.5	1.5	22	–					
21	3	0.7	0.9	63	4.2	5.7	21	1	0.15	0.45	21	1.7	5.6
20	2	0.5	1.4	40	2.7	8.4	20	–					
19	2	0.5	1.9	38	2.5	10.9	19	1	0.15	0.6	19	1.6	7.2
18	–						18	4	0.6	1.2	72	5.9	13.1
17	4	0.9	2.8	68	4.6	15.5	17	1	0.15	1.35	17	1.4	14.5
16	6	1.4	4.2	96	6.4	21.9	16	3	0.45	1.8	48	4.0	18.5
15	3	0.7	4.9	45	3.0	24.9	15	1	0.15	1.95	15	1.2	19.7
14	7	1.6	6.5	98	6.6	31.5	14	5	0.8	2.75	70	5.8	25.5
13	7	1.6	8.1	91	6.1	37.6	13	4	0.6	3.35	52	4.3	29.8
12	6	1.4	9.5	72	4.8	42.4	12	2	0.3	3.65	24	2.0	31.8
11	7	1.6	11.1	77	5.2	47.6	11	6	0.9	4.55	66	5.4	37.2
10	6	1.4	12.5	60	4.0	51.6	10	7	1.1	5.65	70	5.8	43.0
9	8	1.8	14.3	72	4.8	56.4	9	9	1.4	7.05	81	6.7	49.7
8	12	2.7	17.0	96	6.4	62.8	8	3	0.45	7.5	24	2.0	51.7
7	21	4.7	21.7	147	9.8	72.6	7	17	2.6	10.1	119	9.8	61.5
6	14	3.2	24.9	84	5.6	78.2	6	19	2.9	13.0	114	9.4	70.9
5	16	3.6	28.5	80	5.4	83.6	5	12	1.8	14.8	60	5.0	75.9
4	20	4.5	33.0	80	5.4	89.0	4	20	3.0	17.8	80	6.6	82.5
3	23	5.2	38.2	69	4.6	93.6	3	27	4.1	21.9	81	6.7	89.2
2	23	5.2	43.4	46	3.1	96.7	2	37	5.6	27.5	74	6.1	95.3
1	50	11.3	54.7	50	3.3	100	1	57	8.7	36.2	57	4.7	100
0	203	45.3	100				0	419	63.8	100			
	N = 444			N = 1494				N = 657			N = 1211		

*) Te lezen als: 1 titel ofwel 0.2 procent van alle titels uit 1978 ontving 22 recensies ofwel 1.5 procent van alle recensies.

Aandacht naar geografische herkomst

Uit tabel 6 kan voor wat betreft beide jaren worden opgemaakt dat Vlaamse titels in vergelijking met Nederlandse titels laag scoren qua hoeveelheid aandacht die zij ontvangen in de Nederlandse dag- en weekbladpers. Het percenta-

ge niet-gerecenseerde titels is bij Vlaamse titels veel groter dan bij Nederlandse. Wanneer alleen het gerecenseerde deel van de titels in aanmerking wordt genomen, blijkt dat ook het gemiddeld aantal recensies per titel en de gemiddelde lengte van deze recensies aanmerkelijk kleiner zijn voor Vlaamse titels dan voor titels die bij een Nederlandse uitgeverij zijn verschenen.

Tabel 6. *Aandacht naar geografische herkomst.*

	1978					1991				
	T	B	GT	GB	GL	T	B	GT	GB	GL
Nederlands	388	218=56%	3.7	6.5	483	538	217=40%	2.2	5.4	398
Vlaams	56	23=41%	1.2	3.0	393	119	21=18%	0.3	1.7	314
Totaal	444	241=54%	3.4	6.2	475	657	238=36%	1.8	5.1	391

T = aantal nieuwe titels; B = aantal en percentage besproken titels; GT = gemiddeld aantal recensies per titel; GB = gemiddeld aantal recensies per besproken titel; GL = gemiddelde lengte recensies per besproken titel.

Aandacht naar genre

Tabel 7 geeft een overzicht van de aandacht per genre. Ten aanzien van beide jaren kan worden geconstateerd dat prozaititels aanmerkelijk meer aandacht krijgen dan poëzietitels. Van de nieuwe proza- en poëzietitels uit 1978 worden er weliswaar verhoudingsgewijs evenveel gerecenseerd, maar het gemiddeld aantal recensies per (besproken) titel ligt voor proza aanzienlijk hoger dan voor poëzie. Ook de gemiddelde omvang van de besprekingen is bij prozaititels beduidend groter. Voor 1991 geldt dat zowel het percentage gerecenseerde titels als het gemiddeld aantal recensies per (besproken) titel voor beide genres sterk verschilt. Van de nieuwe prozaititels wordt een veel groter deel besproken en de gemiddelde aandacht voor de betreffende titels is twee keer zo groot als die voor gerecenseerde poëzietitels. Verder laat de tabel zien dat ook de prozaititels uit 1991 gemiddeld genomen langere recensies ontvangen dan poëzietitels.

De verschillen tussen de twee genres zijn met name te danken aan de hoge scores van het segment literair proza. Het overgrote deel van de overige prozaititels uit 1978 en 1991 (respectievelijk 73 en 85 procent) blijkt namelijk in het geheel geen aandacht te hebben gekregen. Voor 1991 kan, met behulp van de Nugi-codes voor poëzie, een vergelijking worden gemaakt tussen de aandacht voor literair proza, literaire poëzie, overig proza en overige poëzie. Tabel 7 laat zien dat zowel literaire proza- als literaire poëzietitels veel vaker besproken worden dan niet-literaire (proza- en poëzie)titels. Het genre proza blijkt echter zowel binnen de categorie 'literair' als binnen de categorie 'overig' aanmerkelijk beter te scoren dan het genre poëzie.

Tabel 7. *Aandacht naar genre.*

	1978					1991				
	T	B	GT	GB	GL	T	B	GT	GB	GL
Poëzie	175	93=53%	2.2	4.1	406	220	58=26%	0.8	2.9	361
<i>Literair</i>	-					141	56=40%	1.2	3.0	362
<i>Overig</i>	-					79	2=3%	0.1	1.5	325
Proza	269	148=55%	4.1	7.5	517	437	180=41%	2.4	5.8	400
<i>Literair</i>	133	112=84%	7.5	8.9	567	255	153=60%	3.8	6.3	413
<i>Overig</i>	136	36=27%	0.9	3.3	363	182	27=15%	0.4	2.6	328
Totaal	444	241=54%	3.4	6.2	475	657	238=36%	1.8	5.1	391

T = aantal nieuwe titels; B = aantal besproken titels; GT = gemiddeld aantal recensies per titel; GB = gemiddeld aantal recensies per besproken titel; GL = gemiddelde lengte recensies per besproken titel.

Zoals eerder aangegeven, zijn titels uit een aantal verschillende Nugi-rubrieken tot de categorie 'overig proza' gerekend. Nagegaan is of deze rubrieken onderlinge verschillen vertonen qua ontvangen aandacht. Tabel 8 geeft een overzicht van de aandacht per niet-literaire Nugi-rubriek. In verband met de vergelijkbaarheid tussen de twee jaren zijn in de tabel titels met bepaalde Nugi-codes in één rubriek ondergebracht.³¹

Tabel 8. *Aandacht per niet-literaire Nugi-rubriek.*

	1978					1991				
	T	B	GT	GB	GL	T	B	GT	GB	GL
A	13	9=69%	3.2	4.7	325	25	13=52%	2.0	3.8	367
B	62	13=21%	0.5	2.5	367	99	3= 3%	0.1	1.3	275
C	61	14=23%	0.7	3.1	384	58	11=19%	0.3	1.5	308
Totaal	136	36=26%	0.9	3.3	363	182	27=15%	0.4	2.6	328

A: thrillers, detectives, avonturen- en spionageromans (Nugi 420/331,332); B: historische romans, familie-, volks-, dames- en streekromans (Nugi 450,460/340,341,342); C: overige niet-literaire Nugi-codes; T = aantal nieuwe titels; B = aantal besproken titels; GT = gemiddeld aantal recensies per titel; GB = gemiddeld aantal recensies per besproken titel; GL = gemiddelde lengte recensies per besproken titel.

31 Zie paragraaf 2.1 voor een precieze omschrijving van de Nugi-codes uit beide jaren.

Voor beide jaren geldt dat van de titels uit rubriek A, oftewel van de thrillers, detectives, spionage- en avonturenromans, een aanzienlijk groter percentage wordt besproken dan van de overige titels met een niet-literaire Nugi-code. Dit verschil heeft uiteraard gevolgen voor het gemiddeld aantal recensies per titel. Wanneer enkel het gerecenseerde deel van de titels in aanmerking wordt genomen, blijkt rubriek A ook qua gemiddeld aantal recensies per besproken titel hoger te scoren dan de twee andere rubrieken.

Aandacht naar type uitgeverij

Tabel 9 geeft een beeld van de aandacht per uitgeverijcategorie.³² Globaal genomen geven de cijfers in de tabel voor beide jaren een tweedeling te zien tussen de categorieën A en C enerzijds en de categorieën B, D en E anderzijds. De overgrote meerderheid van de titels die in 1978 zijn uitgebracht door de twee eerstgenoemde uitgeverijcategorieën heeft een of meer recensies ontvangen, en ook van de in 1991 door grote en middelgrote literaire uitgeverijen gepubliceerde titels is een groot deel gerecenseerd. Daarentegen is aan het gros van de titels die in 1978 en 1991 zijn verschenen bij niet-literaire en kleine uitgeverijen geen enkele recensie gewijd.

Tabel 9. *Aandacht naar type uitgeverij.*

	1978					1991				
	T	B	GT	GB	GL	T	B	GT	GB	GL
A	115	105=91%	8.1	8.9	543	163	120=74%	4.6	6.2	412
B	39	12=31%	1.0	3.3	399	77	8=10%	0.2	1.8	362
C	69	59=86%	5.1	6.0	502	133	63=47%	2.4	5.0	408
D	113	28=25%	0.6	2.6	353	100	6=6%	0.2	2.5	336
E	108	37=34%	0.9	2.7	351	184	41=22%	0.7	3.0	316
Totaal	444	241=54%	3.4	6.2	475	657	238=36%	1.8	5.1	391

A = groot literair; B = groot niet-literair; C = middelgroot literair; D = middelgroot niet-literair; E = klein; T = aantal nieuwe titels; B = aantal besproken titels; GT = gemiddeld aantal recensies per titel; GB = gemiddeld aantal recensies per besproken titel; GL = gemiddelde lengte recensies per besproken titel.

De tweedeling tussen de vijf uitgeverijcategorieën manifesteert zich tevens in de gemiddelde omvang van de recensies per besproken titel. Deze is aanmerkelijk groter voor titels van grote en middelgrote literaire uitgeverijen dan

³² Zie paragraaf 2.1 voor een toelichting op de categorisering van de uitgeverijen. Voor een overzicht van de mate waarin de nieuwe titels van individuele uitgeverijen zijn gerecenseerd wordt verwezen naar Bijlage III-B.

voor titels van niet-literaire en kleine uitgeverijen. Verder kan uit de tabel worden afgelezen dat de titels van kleine en niet-literaire uitgeverijen die wel aandacht kregen, gemiddeld aanzienlijk minder recensies hebben ontvangen dan de titels van (middel)grote literaire uitgeverijen; de middelgrote literaire uitgeverijen scoren hier op hun beurt weer een stuk lager dan de grote literaire uitgeverijen. Voor 1991 geldt bovendien dat het percentage gerecenseerde titels beduidend kleiner is bij middelgrote dan bij grote literaire uitgeverijen.

Aandacht naar generatie

Voor alle nieuwe titels in het bestand is het geboortjaar van de auteur geregistreerd.³³ Op basis van het geboortjaar van de auteur zijn de titels in een aantal categorieën ondergebracht. Tabel 10 geeft een overzicht van de aandacht voor nieuwe titels per 'generatie' auteurs. In de tabel zijn titels waarvan het geboortjaar van de auteur niet kon worden achterhaald en titels van de hand van meerdere auteurs niet verdisconteerd.³⁴

Voor beide jaren geldt dat het percentage gerecenseerde titels en daarmee ook het gemiddeld aantal recensies per titel het hoogst is bij de jongste generatie(s) auteurs. Daarentegen ligt de gemiddelde omvang van de besprekingen juist lager voor titels van auteurs die geboren zijn in 1945 of later. De gemiddelde aantallen recensies per besproken titel ontlopen elkaar niet erg veel.³⁵

Tabel 10. *Aandacht naar generatie.*

	1978					1991				
	T	B	GT	GB	GL	T	B	GT	GB	GL
Voor 1905	46	21=47%	3.0	6.5	510	9	2=22%	0.3	1.5	388
1905-1924	107	59=55%	3.3	5.9	535	89	29=33%	1.4	4.1	411
1925-1944	149	100=67%	4.6	6.8	466	202	80=40%	2.1	5.2	407
na 1944	59	43=72%	4.2	5.7	409	194	116=60%	3.2	5.4	366

T = aantal nieuwe titels; B = aantal besproken titels; GT = gemiddeld aantal recensies per titel; GB = gemiddeld aantal recensies per besproken titel; GL = gemiddelde lengte recensies per besproken titel.

³³ Zie paragraaf 2.1.

³⁴ Het betreft hier voor 1978 respectievelijk 59 en 24 titels en voor 1991 respectievelijk 101 en 62 titels.

³⁵ Met uitzondering van in 1991 verschenen titels van de hand van auteurs die voor 1905 zijn geboren. Aangezien het slechts een tweetal titels betreft, zegt het gemiddelde in dit geval weinig.

Aandacht voor debuten

Onderzocht is in hoeverre er sprake is van verschillen in de aandacht voor debuutwerken³⁶ en andere nieuwe titels. Binnen de laatste categorie is onderscheid gemaakt tussen reguliere titels en bijzondere uitgaven, zoals bloemlezingen, coprodukties van twee of meer auteurs, omnibussen en verzamelde werken. Voor beide jaren geldt dat de categorie 'bijzondere uitgaven' qua hoeveelheid gerecenseerde titels lager scoort dan reguliere titels en debuten.

Wanneer de aandacht voor debuutwerken wordt vergeleken met die voor reguliere nieuwe titels, kan met betrekking tot 1978 worden vastgesteld dat zowel het percentage gerecenseerde titels als het gemiddeld aantal recensies per besproken titel voor debuutwerken lager ligt dan voor reguliere nieuwe titels. Debuutwerken blijken bovendien lager te scoren gelet op de gemiddelde omvang van de besprekingen. Van de debuutwerken uit 1991 wordt ongeveer een even groot deel gerecenseerd als van de reguliere titels uit dat jaar. Wel ontvangen ook de (in de Nederlandse pers gerecenseerde) debuten uit 1991 gemiddeld minder en kortere besprekingen dan titels van auteurs die al eerder poëzie of proza in boekvorm hebben gepubliceerd.

Tabel 11. *Aandacht voor debuten en overige nieuwe titels.*

	1978					1991				
	T	B	GT	GB	GL	AT	BT	GT	GB	GL
Debuut	95	48=49%	2.9	5.9	413	126	53=42%	1.7	4.0	360
Regulier	269	159=59%	3.7	6.3	489	444	173=39%	2.2	5.5	402
Bijzonder	80	34=43%	2.6	6.1	499	87	12=14%	0.4	2.9	361
Totaal	444	241=54%	3.4	6.2	475	657	238=36%	1.8	5.1	391

T = aantal nieuwe titels; B = aantal besproken titels; GT = gemiddeld aantal recensies per titel; GB = gemiddeld aantal recensies per besproken titel; GL = gemiddelde lengte recensies per besproken titel.

3 Verschillen in de mate van aandacht voor individuele titels

In de inleidende paragraaf van dit hoofdstuk is de veronderstelling uitgesproken dat dag- en weekbladcritici zich bij hun selectie van te bespreken werken in hoge mate laten leiden door de aandacht die eerder werk van de betrokken auteurs van de zijde van de kritiek ten deel is gevallen. De bevindingen in de vorige paragraaf geven aan dat de mate van kritische aandacht voor nieuwe titels samenhangt met het genre van de titel, de geografische her-

³⁶ Zie paragraaf 2.1.

komst van de titel, het type uitgeverij dat de titel uitbrengt en de generatie waartoe de auteur behoort: prozawerken ontvangen gemiddeld genomen meer besprekingen dan dichtbundels; Nederlandse titels krijgen gemiddeld meer aandacht dan Vlaamse uitgaven; publikaties van grote literaire uitgeverijen ontvangen gemiddeld meer besprekingen dan publikaties van middelgrote literaire uitgeverijen en deze ontvangen op hun beurt weer meer recensies dan titels van niet-literaire en kleine uitgeverijen; titels van jongere auteurs worden gemiddeld vaker besproken dan die van oudere auteurs.

In paragraaf 3.1 wordt met behulp van multiple regressie-analyse nagegaan in hoeverre de variantie in de mate van aandacht die nieuwe titels in de Nederlandse dag- en weekbladkritiek ten deel valt aan de hand van de zojuist genoemde factoren kan worden verklaard. Debuutwerken zullen hierbij buiten beschouwing worden gelaten.

Wanneer critici moeten besluiten of zij al dan niet een bespreking zullen wijden aan een debuutwerk, zijn ze doorgaans niet in de gelegenheid om de literair-kritische belangstelling voor eerder werk van de auteur in aanmerking te nemen. Ik veronderstel dat critici zich bij het nemen van deze beslissing in sterke(re) mate (dan in het geval van niet-debutanten) laten leiden door de status van de uitgeverij waarbij het debuut is verschenen. In paragraaf 3.2 wordt onderzocht in hoeverre de variantie in de mate van aandacht voor debuutwerken wordt verklaard door de variabele type uitgeverij. Ook wordt nagegaan in hoeverre het genre van het debuut hierbij een rol speelt.

De analyses in deze paragraaf zijn alleen voor 1978 uitgevoerd. De reden hiervoor is een praktische en heeft te maken met de verzameling van gegevens over de aandacht die eerder werk van de betrokken auteurs in de Nederlandse dag- en weekbladkritiek heeft ontvangen. Voor 1978 kon ik namelijk beschikken over een reeds bestaand databestand,³⁷ dat voor een groot deel van de betrokken auteurs de benodigde gegevens bevatte. Gezien de bevindingen in de vorige paragraaf, is het echter onwaarschijnlijk dat de hierna volgende analyses met betrekking tot 1978, voor 1991 tot sterk afwijkende resultaten zouden hebben geleid.

3.1 De aandacht voor werken van niet-debutanten

Corpus en variabelen

De mate van aandacht voor nieuwe titels is gemeten in aantallen recensies. Voor wat betreft de variabele type uitgeverij is onderscheid gemaakt tussen grote

³⁷ *KUB-Recensiebestand 1975-1980*. Dit bestand bevat gegevens over alle, in de Nederlandse dag- en weekbladpers verschenen recensies, artikelen en interviews met betrekking tot Nederlandstalige literatuur, voorzover aanwezig in de knipselarchieven van het NLMD en NBLC. Eerder is aangegeven dat deze archieven met name voor de regionale dagbladpers, niet compleet zijn. Zie Bijlage III-C (1978) voor een overzicht van de dag- en weekbladen waaruit de literaire bijdragen over de periode 1975-1978 systematisch bij deze instellingen zijn verzameld.

literaire, grote niet-literaire, middelgrote literaire, middelgrote niet-literaire en kleine uitgeverijen. Ten aanzien van de variabele genre is gedifferentieerd tussen poëzie en proza. De variabele geografische herkomst omvat de categorieën Nederlands en Vlaams.³⁸ Met betrekking tot de variabele generatie is onderscheid gemaakt tussen auteurs geboren voor 1925 en auteurs geboren in 1925 of later.

Bij de verzameling van gegevens omtrent de mate van aandacht voor eerder werk van de auteur is als volgt te werk gegaan. Het titelbestand uit 1978 omvat 444 nieuwe oorspronkelijk Nederlandstalige proza- en poëziewerken. Een deel van deze nieuwe titels betreft bloemlezingen, omnibussen, postume edities, verzamelde werken en coproducties van twee of meer auteurs. Deze titels (80 in totaal) en debuutwerken (95 titels) zullen bij de analyses in deze paragraaf buiten beschouwing worden gelaten. Voor de resterende 269 titels is nagegaan wanneer de vorige titel van de auteur in kwestie is verschenen. Hierbij is gebruik gemaakt van *Brinkman's Cumulatieve Catalogus van boeken*, het *Lectuur-Repertorium* en Zuiderent e.a. (1980-). Onder *vorige titel* is verstaan: de vorige publikatie van een auteur behorend tot hetzelfde genre als diens nieuwe titel. Omnibussen, verzamelde werken, en deregelijke zijn hierbij niet in aanmerking genomen. Tabel 12 geeft een indruk van het publikatieritme van de auteurs uit het bestand.

Tabel 12. *Tijdsinterval tussen nieuwe titel en vorige titel van auteur.*

Tijdsinterval	Aantal titels
A: 0-1 jaar	106 = 41%
B: 2-3 jaar	81* = 31%
C: 4-7 jaar	43 = 16%
D: > 7 jaar	32 = 12%
Totaal	262 = 100% ³⁹

*) Te lezen als: voor 81 nieuwe titels geldt dat het twee à drie jaar geleden is dat de auteur ervan een boekpublicatie in hetzelfde genre realiseerde.

Nagegaan is of de variabele publikatieritme als onafhankelijke variabele in de multiple regressie-analyse opgenomen diende te worden. Via een variantie-analyse is getoetst of de in tabel 12 onderscheiden 'publikatieritme-groepen' verschillen wat betreft de aantallen ontvangen recensies per titel. Uit tabel 13 kan worden opgemaakt dat er geen sprake is van significante verschillen tussen de vier groepen qua aantallen ontvangen recensies. De variabele publikatieritme zal daarom in de hiernavolgende analyses buiten beschouwing worden gelaten.

³⁸ Zie paragraaf 2.1 voor de gehanteerde indelingscriteria bij de variabelen 'type uitgeverij' en 'geografische herkomst'.

³⁹ Voor zeven titels kon de vorige publikatie van de betrokken auteur niet eenduidig worden vastgesteld. Deze titels worden in het vervolg buiten beschouwing gelaten.

Tabel 13. *Variantie-analyse van verschillen in aandacht tussen 'publikatieritme'-categorieën.*

Bron	SS	df	MS	F	p
Groepseffect	105.4981	3	35.1160	1.33	ns
Error	6820.9905	258	26.6787		
Totaal	6926.4886	261			

SS = kwadraatsom (Sum of Squares); df = aantal vrijheidsgraden (degrees of freedom); MS = gemiddelde kwadraatsom (Mean Squares); F = F-waarde; p = significantie-niveau F-waarde.

Met behulp van het *KUB-Recensiebestand 1975-1980* en het knipselarchief van het NLMD is nagegaan hoeveel aandacht, gemeten in aantallen recensies, de vorige titel van iedere auteur in de Nederlandse dag- en weekbladpers heeft ontvangen. Hierbij heb ik mij beperkt tot de auteurs, die niet langer dan zeven jaar geleden hun vorige titel publiceerden (categorie A, B en C uit tabel 12). Het te analyseren corpus boektitels omvat bijgevolg 230 titels. Tabel 14 geeft een overzicht van de samenstelling van het corpus, gedifferentieerd naar genre en type uitgeverij.

Tabel 14. *Samenstelling van het corpus boektitels.*

Type uitgeverij	Proza	Poëzie	Totaal
A: groot literair	47	16	63
B: groot niet-literair	22	1	23
C: middel literair	27	16	43
D: middel niet-literair	24	24	48
E: klein	29	24	53
Totaal	149	81	230

Analyse en resultaten

Met behulp van multiple regressie-analyse is de invloed van de vijf hiervoor genoemde variabelen op de mate van aandacht voor nieuwe titels onderzocht. De set onafhankelijke variabelen omvat één variabele van ratio-niveau (aandacht eerder werk) en vier variabelen op nominaal/ordinaal meetniveau (type uitgeverij, genre, geografische herkomst en generatie). Om opname van de vier laatstgenoemde variabelen in de regressie-analyse mogelijk te maken is effect-coding toegepast. Kortweg komt effect-coding erop neer dat voor elke variabele k-1 (aantal groepen of categorieën-1) vectoren worden gegenereerd, hetgeen voldoende is om van ieder element eenduidig te bepalen tot welke groep het behoort. In iedere vector wordt aan leden van een bepaalde

groep een 1 toegekend; de leden van de overige groepen krijgen een 0, met uitzondering van de leden behorend tot de laatste groep waaraan in elke vector een -1 wordt toegekend. Voor de variabele type uitgeverij zijn bijvoorbeeld vier vectoren gegenereerd die tezamen deze variabele representeren. In de eerste vector hebben de titels die verschenen bij een grote literaire uitgeverij een 1, de titels die verschenen bij een kleine uitgeverij een -1 en de overige titels een 0 gekregen. In de tweede vector hebben titels die zijn uitgebracht door een grote niet-literaire uitgeverij een 1, de titels die verschenen bij een kleine uitgeverij wederom een -1 en de overige titels een 0 gekregen, etc.⁴⁰

Om eventuele interactie-effecten te toetsen zijn multiplicatieve termen aan de analyse toegevoegd. Deze toevoeging blijkt niet te leiden tot een statistisch significante toename van de proportie verklaarde variantie in de mate van aandacht voor nieuwe titels. Dit betekent dat kan worden volstaan met een model waarin alleen hoofdeffecten zijn opgenomen.

Tabel 15. *Multiple regressie-analyse van de aandacht voor nieuwe titels met 5 prediktoren.*

Bron	R2	SS	df	MS	F	p
Gezamenlijke prediktoren	.725	4695.380	8	586.922	72.950	<.001
Residueel		1778.050	221	8.045		
Aandacht eerder werk			1		166.308	<.001
Type uitgeverij			4		15.167	<.001
Genre			1		2.718	ns
Geografische herkomst			1		1.740	ns
Generatie			1		2.237	ns

R2= proportie verklaarde variantie; SS = kwadraatsom (Sum of Squares); df = aantal vrijheidsgraden (degrees of freedom); MS = gemiddelde kwadraatsom (Mean Squares); F = F-waarde; p = significantie-niveau F-waarde.

In tabel 15 zijn de resultaten van de multiple regressie-analyse weergegeven. Uit de bovenste helft van de tabel kan worden afgelezen dat de vijf onafhankelijke variabelen tezamen 72.5 procent van de variantie in de mate van aandacht voor nieuwe titels verklaren. Significantie van de uiteindelijk resulterende multiple R impliceert echter niet dat alle onafhankelijke variabelen in significante mate bijdragen aan de hoeveelheid verklaarde variantie. Daarom is voor elk van de onafhankelijke variabelen nagegaan of toevoeging van de betreffende variabele aan de vergelijking gepaard gaat met een significante toename van de proportie verklaarde variantie. Hiertoe zijn een vijftal analyses uitgevoerd, waarbij de onafhankelijke variabelen beurtelings als laatste in

40 Zie Pedhazur (1982: 289-329) voor een uitgebreide bespreking van effect-coding.

de vergelijking zijn opgenomen.⁴¹ Vervolgens is met behulp van een F-toets nagegaan, of de covariantie van de als laatste ingevoerde variabele met de afhankelijke variabele onder aftrek van de variantie die door de eerder ingevoerde variabelen wordt verklaard, significant is.

Uit de onderste helft van tabel 15 kan worden opgemaakt welke van de onafhankelijke variabelen in significante mate bijdragen aan de hoeveelheid verklaarde variantie. De variabelen genre, geografische herkomst en generatie verklaren geen extra variantie in de mate van aandacht voor nieuwe titels wanneer zij aan de vergelijking worden toegevoegd. De overige twee variabelen, aandacht voor eerder werk en type uitgeverij, blijken elk een significante bijdrage te leveren aan de verklaarde variantie.

Tabel 16. *Multiple regressie-analyse van de aandacht voor nieuwe titels met als prediktoren 'aandacht eerder werk' en 'type uitgeverij'.*

Bron	R2	SS	df	MS	F	p
Gezamenlijke prediktoren	.718	4652.963	5	930.592	114.505	<.001
Residueel		1820.467	224	8.127		
Analysevolgorde	R2 stap 1		R2 stap 2			
1: Aandacht eerder werk/ Type uitgeverij	.640		.718			
2: Type uitgeverij/ Aandacht eerder werk	.480		.718			

Legenda: zie tabel 15.

Tabel 16 laat zien dat wanneer alleen deze 2 variabelen in de vergelijking worden opgenomen, de resulterende R2 nagenoeg gelijk is aan die in het model met vijf prediktoren. Hoewel bij toevoeging van beide prediktoren aan de vergelijking de hoeveelheid verklaarde variantie significant toeneemt, verschilt de omvang van deze toename aanmerkelijk. Toevoeging van de variabele aandacht eerder werk gaat gepaard met een substantiële stijging in de proportie verklaarde variantie. In vergelijking hiermee is de toename in R2 die opname van de variabele type uitgeverij in de tweede stap van de analyse teweegbrengt gering.

⁴¹ Omdat variabele 'type uitgeverij' gerepresenteerd wordt door meer dan één vector, is het hier niet mogelijk om een variabele-selectieprocedure, bijvoorbeeld de stepwise-methode, toe te passen (tenzij gebruik gemaakt zou worden van criterion-scaling). Cf. Pedhazur (1982: 391). Gegeven het beperkte aantal onafhankelijke variabelen hierboven, bleek het doenlijk om een reeks analyses uit te voeren, waarbij de variabelen in verschillende volgorden in de vergelijking worden opgenomen. Overigens verdient een dergelijke aanpak sowieso de voorkeur boven de diverse variabele-selectieprocedures.

Tabel 17. *Multiple vergelijkingen tussen de gemiddelde scores van de vijf uitgeverijcategoriën.*

Type uitgeverij	Oorspronkelijk gemiddelde	Aangepast gemiddelde	Gem. aandeel eerder werk
A: groot literair	9.333	6.563	7.570
B: groot niet-literair	1.347	2.684	1.130
C: middel literair	5.604	4.103	5.581
D: middel niet-literair	0.875	2.161	1.208
E: klein	0.698	2.345	0.642
Vergeleken groepen	(df 1, 224)	F	p
A vs B		26.347	<.01
A vs C		18.543	<.01
A vs D		50.334	<.01
A vs E		46.776	<.01
B vs C		3.445	(<.10)
B vs D		< 1	ns
B vs E		< 1	ns
C vs D		9.447	<.01
C vs E		7.827	<.01
D vs E		< 1	ns

Legenda: zie tabel 15.

De significante toename in R² die toevoeging van de vectoren voor de variabele type uitgeverij in de tweede stap van de analyse teweegbrengt, houdt in dat er onder controle van het effect van de variabele aandacht eerder werk nog sprake is van onderlinge verschillen tussen de vijf onderscheiden uitgeverijcategoriën in gemiddeld aantal ontvangen recensies. Er is met andere woorden sprake van onderlinge verschillen tussen de zogenaamde 'aangepaste groepsgemiddelden' (adjusted means). Verwerping van de nul-hypothese, *i.e.* dat de aangepaste groepsgemiddelden niet verschillen, impliceert echter niet dat alle groepen significant van elkaar verschillen. Om te achterhalen welke groepen significant van elkaar verschillen, zijn de aangepaste gemiddelde scores paarsgewijs met elkaar vergeleken.⁴² Tabel 17 geeft de resultaten van deze multiple vergelijkingen.

De titels van grote literaire uitgeverijen blijken gemiddeld significant meer aandacht te ontvangen dan alle andere groepen. De gemiddelde score van de groep middelgrote literaire uitgeverijen is op zijn beurt significant groter dan die van de overige drie categoriën, zij het dat het verschil met de grote niet-

⁴² Zie Pedhazur (1982: 504-513) voor de wijze waarop respectievelijk aangepaste gemiddelde scores en de F-ratio voor de vergelijking tussen twee aangepaste gemiddelde scores berekend kunnen worden.

literaire uitgeverijen ten hoogste marginaal significant is. De kleine en de niet-literaire uitgeverijen (B, D en E) vertonen onderling geen verschillen.

3.2 De aandacht voor debuutwerken

Corpus en variabelen

In deze paragraaf wordt de invloed van de variabele type uitgeverij op de mate van aandacht voor debuutwerken onderzocht. Tevens wordt nagegaan of het genre van het debuut hierbij een rol speelt. Bij de bepaling van het corpus debuutwerken is onder debuut verstaan: de eerste boekpublicatie die een auteur in het betreffende genre op zijn of haar naam heeft gebracht. Het corpus bestaat dus deels uit werken van auteurs die vóór hun proza- of poëziedebuut reeds een of meerdere boekpublicaties in een ander genre hebben gerealiseerd. In tabel 18 wordt een overzicht gegeven van het aantal debuutwerken uitgesplitst naar type uitgeverij en genre.

Tabel 18. *Samenstelling van het corpus debuutwerken.*

Type uitgeverij	Proza	Poëzie	Totaal
A: groot literair	11	8	19
B: groot niet-literair	5	3	8
C: middel literair	4	6	10
D: middel niet-literair	7	22	29
E: klein	22	7	29
Totaal	49	46	95

Analyse en resultaten

Om de variabelen type uitgeverij en genre in de multiple regressie-analyse te kunnen opnemen, is evenals in de vorige paragraaf gebruik gemaakt van effect-coding. Op de eerste plaats is getoetst of er sprake is van een interactie-effect. Aangezien de toevoeging van de vier interactie-termen aan de vergelijking geen significante toename in R² tot gevolg bleek te hebben, is vervolgd met de toetsing van hoofdeffecten. Tabel 19 geeft de resultaten. Gezamenlijk verklaren type uitgeverij en genre 66 procent van de variantie in de mate van aandacht voor debuutwerken. Voor beide variabelen geldt dat ze een significante hoeveelheid extra variantie verklaren, wanneer ze als laatste in de vergelijking worden opgenomen. Toevoeging van de variabele genre leidt echter maar tot een marginale toename in R², terwijl na opname van de variabele type uitgeverij de hoeveelheid verklaarde variantie met circa 63 procent blijkt gestegen.

Tabel 19. *Multiple regressie-analyse van de aandacht voor debuutwerken met als predictoren 'type uitgeverij' en 'genre'.*

Bron	R2	SS	df	MS	F	p
Gezamenlijke prediktoren	.663	1222.194	5	244.438	35.102	<.001
Residueel		619.762	89	6.963		
Analysevolgorde	R2 stap 1		R2 stap 2			
1: Type uitgeverij/Genre	.638		.663			
2: Genre/Type uitgeverij	.031		.663			

Legenda: zie tabel 15.

Aan het begin van deze paragraaf werd de veronderstelling uitgesproken, dat de mate van aandacht voor een debuut sterker afhangt van het type uitgeverij waarbij de titel verschijnt dan de mate van aandacht voor andere nieuwe titels. Door de respectievelijke proporties verklaarde variantie te vergelijken, die resulteren wanneer zowel de mate van aandacht voor debuutwerken als die voor werken van niet-debutanten uitsluitend geresseerd wordt op de variabele type uitgeverij, kan een tentatief antwoord worden verkregen op de vraag of de factor uitgeverijtype in het geval van debutanten *de facto* zwaarder weegt. Wanneer alleen de variabele type uitgeverij in de analyse wordt opgenomen, verklaart deze 64 procent van de variantie in de mate van aandacht voor debuutwerken en 48 procent van de variantie in de hoeveelheid aandacht voor titels van niet-debutanten.⁴³ Dit suggereert dat in het geval van debutanten de factor type uitgeverij meer gewicht in de schaal legt dan in het geval van niet-debutanten.

Aangezien de variabele type uitgeverij meer dan twee categorieën omvat, kan niet worden volstaan met de constatering dat er sprake is van een significant groepseffect. Immers, uit de verwerping van de nul-hypothese volgt niet dat de gemiddelde scores van alle uitgeverijcategorieën significant van elkaar verschillen. Om vast te stellen welke van de vijf onderscheiden uitgeverij-categorieën onderling verschillen zijn de groepsgemiddelden paarsgewijs met elkaar vergeleken. Anders dan in de vorige paragraaf zijn hier de oorspronkelijke groepsgemiddelden met elkaar vergeleken. In een model met twee categoriale variabelen kan bij het doen van multiple vergelijkingen voor de ene variabele, de andere variabele worden genegeerd. Er kan, met andere woorden, te werk worden gegaan alsof de betreffende variabele de enige is in het model, met dien verstande dat voor de berekening van de F-ratio de residuele gemiddelde kwadraatsom uit de 'overall-analyse' wordt gebruikt.⁴⁴

⁴³ Zie respectievelijk tabel 19: analysevolgorde 1, stap 1 en tabel 16: analysevolgorde 2, stap 1.

⁴⁴ Zie Pedhazur (1982: 358vv). Voor de berekening van de F-ratio is formule 10.5 toegepast.

De paarsgewijze vergelijkingen tussen de gemiddelde scores van de vijf uitgeverijcategorïën leveren vrijwel hetzelfde beeld op als tabel 17, waar voor titels van niet-debutanten de (aangepaste) gemiddelde scores van de uitgeverijcategorïën zijn vergeleken. Ook voor debuten geldt dat de grote literaire uitgeverijen significant hoger scoren dan alle andere categorïën. Debuten uitgebracht door een middelgrote literaire uitgeverij blijken op hun beurt significant meer aandacht te ontvangen dan debuten verschenen bij kleine en (grote en middelgrote) niet-literaire uitgeverijen. De gemiddelde scores van de drie laatstgenoemde categorïën vertonen onderling geen verschillen.

Tabel 20. *Multiple vergelijkingen tussen de gemiddelde scores van de 5 uitgeverijcategorïën.*

Type uitgeverij	Gemiddelde	Vergeleken (df 1,85):	F	p
A: groot literair	9.631	A vs B		< .01
B: groot niet-literair	1.000	A vs C		< .01
C: middel literair	4.600	A vs D		< .01
D: middel niet-literair	0.758	A vs E		< .01
E: klein	0.826	B vs C		< .01
		B vs D	< 1	ns
		B vs E	< 1	ns
		C vs D		< .01
		C vs E		< .01
		D vs E	< 1	ns

4 Variaties en patronen in de aandacht van periodieken en critici

De concentratie van de literair-kritische aandacht op een beperkt deel van het titelaanbod (zie paragraaf 2.3), geeft aan dat binnen de dag- en weekbladpers tot op grote hoogte overeenkomstige beslissingen worden genomen omtrent de vraag welke titels het verdienen om gerecenseerd te worden. Dit impliceert echter niet dat periodieken geen verschillen vertonen in hun selectie van te bespreken werken. Behalve qua hoeveelheid gepubliceerde recensies, kunnen periodieken zich onderscheiden wat betreft de samenstelling van de gemaakte selectie, bijvoorbeeld in de relatieve aandacht die zij aan diverse genres of aan publikaties van bepaalde uitgeverijen en auteurs besteden. Diverse factoren kunnen aan dergelijke verschillen ten grondslag liggen. Een voorname rol speelt, naar ik aanneem, het lezerspubliek van een blad. De behoefte van dit publiek aan informatie over het boekenaanbod vormt een belangrijke reden voor dag- en weekbladredacties om ruimte voor boekbesprekingen te reserveren. Daarbij mag worden verondersteld dat zij er tot op zekere hoogte naar zullen streven om hun literaire informatie af te stemmen

op de belangstelling⁴⁵ van hun lezers. De bevinding dat prozawerken en Nederlandse uitgaven in de Nederlandse dag- en weekbladpers meer aandacht krijgen dan dichtbundels en Vlaamse titels, houdt vermoedelijk verband met het feit dat het Nederlandse literaire publiek in het algemeen gesproken de voorkeur geeft aan verhalend proza en aan werk van Nederlandse auteurs. Dag- en weekbladen richten zich echter deels op verschillende lezersgroepen. Veel regionale dagbladen bedienen een (in cultureel opzicht) relatief laag geschoolde lezerskring. Hetzelfde geldt voor de zogenoemde 'popular papers' onder de landelijke dagbladen, het *Algemeen Dagblad* en *De Telegraaf*.⁴⁶ Gezien de hoogte en/of aard van hun opleiding, wordt doorgaans aangenomen dat de lezers van deze bladen minder belangstelling hebben voor literatuur, laat staan voor het door veel lezers als moeilijk ervaren poëziegenre, dan het (cultureel gezien) hoger geschoolde publiek waarop de opinieweekbladen en de (overige) landelijke dagbladen zich richten. Daarentegen zouden zij een relatief sterke voorkeur hebben voor niet-literair proza. Een ander punt waarop de lezers van regionale bladen zich vermoedelijk onderscheiden van die van landelijke bladen, is dat zij, ook op literair gebied, relatief sterk geïnteresseerd zijn in informatie die de eigen regio betreft.

Een en ander leidt tot de verwachting dat zowel de hoeveelheid gepubliceerde recensies als de genreverdeling van de recensies per type periodiek verschillen: de meeste regionale kranten en de zojuist genoemde 'popular papers' binnen de landelijke dagbladpers publiceren minder boekbesprekingen dan de (overige) landelijke bladen en reserveren daarbij betrekkelijk weinig ruimte voor poëzie en verhoudingsgewijs veel ruimte voor niet-literair proza. Hoewel zowel in de landelijke als de regionale pers het grootste deel van de aandacht waarschijnlijk uitgaat naar titels van de, veelal in Amsterdam gevestigde, grote en middelgrote literaire uitgeverijen, verwacht ik verder dat regionale bladen relatief gezien meer aandacht besteden aan werken die elders in Nederland zijn verschenen, dat wil zeggen aan titels van uitgeverijen en auteurs die een binding hebben met de regio waarop deze bladen zich richten. In paragraaf 4.1. zal ik nagaan of deze veronderstellingen sporen met de empirie.

De samenstelling van de bespreekselectie van critici leent zich vanwege de sterke variatie in de hoeveelheid gepubliceerde besprekingen per recensent minder goed voor een onderlinge vergelijking dan die van periodieken. Uiteraard betekent dit niet dat critici geen verschillen vertonen wat betreft de relatieve aandacht die zij aan bepaalde categorieën van titels schenken of dat zij geen keuzen zouden maken die afwijken van die van collega-critici. Het feit dat een aanzienlijk deel van de titels uit beide onderzochte jaren slechts een of enkele recensies heeft ontvangen,⁴⁷ geeft aan dat er wel degelijk sprake is

45 Of liever de veronderstelde belangstelling. Het beeld dat een dag- of weekbladredactie heeft van de interesses van zijn doelgroep, hoeft immers geen werkelijkheidsgetrouw beeld te zijn.

46 Zie Nationaal Onderzoek Persmedia (1982).

47 Zie tabel 5.

van 'afwijkende' keuzen. Ik veronderstel echter dat de mate waarin critici afwijkende keuzen treffen niet louter individueel is bepaald, maar onder meer verband houdt met de frequentie waarmee een criticus besprekingen levert. Zoals gezegd, vertonen critici grote onderlinge verschillen qua recensieproductie. Tegenover critici die slechts een of enkele recensies per jaar publiceren, staan critici die wekelijks een of meerdere boeken bespreken. Er zijn diverse redenen om aan te nemen dat de laatstgenoemde categorie verhoudingsgewijs minder afwijkende keuzen uit het aanbod zal maken dan de eerste groep critici. Aan de ene kant lijken ze vanwege hun positie als vaste of reguliere recensent sterker gehouden om hun aandacht te richten op titels die binnen de literatuurkritiek als belangwekkend gelden en dus ook door een groot aantal collega-critici worden besproken. Anderzijds brengt deze positie met zich mee dat ze ook meer gelegenheid hebben of krijgen om 'de krenten uit de pap' te bespreken. In paragraaf 4.2. zal deze veronderstelling worden getoetst.

4.1 Periodieken

Voor de publikatie van de 1494 en 1211 geregistreerde besprekingen met betrekking tot proza- en poëzietitels uit 1978 en 1991 zijn respectievelijk 34 en 29 verschillende dag- en weekbladen verantwoordelijk. Bijlage III-C geeft een overzicht van deze periodieken en hun recensieproductie. Tabel 21 bevat gegevens over de recensieproductie per type periodiek.

Tabel 21. *Recensieproductie per type periodiek*

	1978				1991			
	I	II	III	T	I	II	III	T
Aantal periodieken	6	8	20	34	5	7	17	29
Aantal recensies	300	398	796	1494	143	395	673	1211
Gemiddeld per periodiek	50	50	40	44	29	56	40	42
Gemiddelde lengte recensies	721	598	507	574	519	469	375	423

I = weekbladen, II = landelijke dagbladen, III = regionale dagbladen, T = totaal

Ruim de helft van alle geregistreerde recensies met betrekking tot het nieuwe aanbod van proza en poëzie uit 1978 en uit 1991 blijkt te zijn verschenen in de regionale pers. Voor beide jaren geldt echter dat de regionale kranten gemiddeld genomen aanmerkelijk minder besprekingen hebben gepubliceerd dan de landelijke dagbladen. Voor 1978 kan worden vastgesteld, dat het gemiddelde aantal besprekingen in regionale bladen eveneens sterk achterblijft bij dat in weekbladen, die gemiddeld evenveel recensies hebben gepubliceerd als de landelijk dagbladen. Het jaar 1991 levert wat dit betreft een ander beeld op. Het gemiddelde aantal weekbladrecensies blijkt sterk gedaald ten

opzichte van 1978 en daarmee aanzienlijk lager te liggen dan de gemiddelde aantallen recensies die in de landelijke en regionale dagbladpers zijn verschenen. Verder laat de tabel voor beide jaren zien dat de regionale dagbladrecensies gemiddeld genomen beduidend kleiner van omvang zijn dan de recensies die in de landelijke pers werden gepubliceerd. De weekbladrecensies onderscheiden zich op hun beurt van de landelijke dagbladrecensies door een grotere gemiddelde lengte.

Ten aanzien van de recensieproductie van de zogeheten 'popular papers' kan uit Bijlage III-C worden opgemaakt dat het aantal recensies dat in *De Telegraaf* met betrekking tot titels uit 1978 en 1991 is verschenen, ver achterblijft bij het gemiddelde aantal recensies in landelijke dagbladen over deze jaren. Voor wat betreft 1991 blijkt ook het aantal recensies in het *Algemeen Dagblad* aanmerkelijk onder het gemiddelde van de landelijke dagbladpers te liggen. Verrassend is het grote aantal besprekingen dat deze krant van titels uit 1978 heeft geleverd. Hierbij moet echter de kanttekening worden gemaakt dat het *Algemeen Dagblad* voor wat betreft beide jaren en met name 1978 zowel qua gemiddelde lengte van de gepubliceerde recensies als qua percentage exclusieve recensies stukken lager scoort dan de overige bladen. Het percentage recensies dat volledig is gewijd aan een titel bedraagt in deze krant nog geen 25 procent, terwijl het in de overige landelijke kranten 60 procent of meer bedraagt.

Aandacht naar genre per type periodiek

Nagegaan is of de drie soorten periïdiken zich van elkaar onderscheiden qua verdeling van de recensies over de genres poëzie en proza en wat betreft de relatieve aandacht voor literair en niet-literair proza. De chi-kwadraat-toets is uitgevoerd om vast te stellen of er een verband bestaat tussen 'type periodiek' enerzijds en 'aandacht per genre' en 'aandacht voor literair/niet-literair proza' anderzijds.⁴⁸

In tabel 22 wordt per type periodiek de verdeling van de recensies over de genres poëzie en proza (A) en over literair en overig proza (B) weergegeven. Tussen haakjes zijn de verwachte frequenties vermeld, *i.e.* de frequenties die verkregen worden wanneer de variabelen volledig onafhankelijk van elkaar zijn.

Met betrekking tot 1991 wijst de chi-kwadraat-toets uit dat de drie categorieën significant van elkaar verschillen qua verdeling van de recensies over de beide genres. Hoewel binnen elke categorie bladen slechts een klein deel van de besprekingen poëzie betreft, blijkt de regionale pers verhoudingsgewijs minder aandacht aan poëzietitels te besteden dan de landelijke periïdiken.

⁴⁸ Met deze test wordt bepaald hoe groot het verschil is tussen de waargenomen en de verwachte frequenties. De te toetsen hypothese hierbij luidt dat er geen verschil bestaat, m.a.w. dat de onderzochte variabelen onafhankelijk van elkaar zijn.

Tabel 22. *Aandacht naar genre en naar literair/niet-literair proza per type periodiek.*

	1978				1991			
	I	II	III	T	I	II	III	T
A:								
Poëzie	74 (77)	98 (102)	212 (205)	384	22 (20)	69 (55)	79 (95)	170
Proza	226 (223)	300 (296)	584 (591)	1110	121 (123)	326 (340)	594 (578)	1041
B:								
Literair	210 (202)	275 (268)	507 (522)	992	117 (113)	298 (304)	556 (554)	971
Niet-literair	16 (24)	25 (32)	77 (62)	118	4 (8)	28 (22)	38 (40)	70

I = weekbladen, II = landelijke dagbladen, III = regionale dagbladen, T = totaal.

1978: A. Chi-kwadraat = 0.772, p = ns / B. Chi-kwadraat = 8.676, p = < 0.05.

1991: A. Chi-kwadraat = 7.016, p = < 0.05 / B. Chi-kwadraat = 4.162, p = ns.

Voor wat betreft 1978 is er geen sprake van onderlinge verschillen tussen de drie categorieën periodieken in de mate van aandacht die zij voor beide genres aan de dag leggen. Binnen elk segment van de dag- en weekbladpers heeft circa drie kwart van de recensies betrekking op prozaititels, terwijl ongeveer een kwart van de besprekingen een dichtbundel tot onderwerp heeft.⁴⁹ Daarbij moet worden aangetekend dat er binnen de regionale pers sprake is van grote onderlinge verschillen wat betreft de relatieve aandacht die aan beide genres wordt geschonken. Bijlage III-C laat zien dat voor ongeveer de helft van de regionale bladen het percentage poëziebesprekingen ver onder het gemiddelde over 1978 ligt. Anderzijds zijn er een vijftal regionale bladen – *Provinciale Zeeuwsche Courant, Het Vaderland, Haarlems Dagblad, Tubantia en Gooi- en Eemlander* –, waarvan de recensieproductie voor 40 à 50 procent uit poëzierecensies bestaat, een score waar alle landelijke bladen met uitzondering van het *Nederlands Dagblad* ruimschoots onder blijven. In de resterende regionale periodieken wijkt het percentage poëzierecensies slechts in geringe mate af van de gemiddelde score en is daarmee vergelijkbaar met het percentage recensies dat in de meeste landelijke bladen aan poëzie is gewijd.

⁴⁹ Wel blijkt de regionale pers significant meer aandacht te schenken aan poëzie die niet bij een literaire uitgeverij is verschenen dan de landelijke pers. De landelijke dag- en weekbladen besteden respectievelijk 91 procent en 93 procent van hun poëziebesprekingen aan titels die zijn uitgebracht door een grote of middelgrote literaire uitgeverij. Voor de regionale pers bedraagt dit percentage 'slechts' 78 procent.

Tabel 22 laat verder voor beide jaren zien hoeveel recensies per type periodiek aan literair en overig proza zijn gewijd. De chi-kwadraat van de gegevens over 1978 is statistisch significant. Binnen elke categorie bladen betreft weliswaar het overgrote deel van de prozabesprekingen literair proza, maar de regionale pers onderscheidt zich van de landelijke pers door meer besprekingen van niet-literair proza te leveren. Voor wat betreft 1991 verschillen de drie categorieën bladen niet significant van elkaar qua verdeling van de recensies over literair en niet-literair proza. Binnen elke categorie gaat slechts een zeer klein deel van de aandacht uit naar niet-literair proza.

Ten aanzien van 1978 kan aan de hand van Bijlage III-C worden vastgesteld, dat zowel *De Telegraaf* als het *Algemeen Dagblad* zich van de overige landelijke bladen onderscheiden door het verhoudingsgewijs lage aandeel van poëziebesprekingen in hun recensieproductie (respectievelijk zestien en twaalf procent tegenover een overall-percentages van 25). In *De Telegraaf* blijkt bovendien twintig procent van de besprekingen aan niet-literair proza te zijn gewijd, terwijl dit percentage voor de overige landelijke dagbladen tussen de nul en zeven ligt. Voor 1991 geldt dat de verdeling van de recensies over de genres poëzie en proza in *De Telegraaf* en het *Algemeen Dagblad* niet duidelijk afwijkt van die in de landelijke dagbladpers als geheel. Wel onderscheiden beide periodieken zich van de overige landelijke kranten door relatief veel ruimte voor de bespreking van niet-literair proza te reserveren (respectievelijk elf en 21 procent tegenover een overall-percentages van zeven).

Aandacht naar plaats van verschijning titel per type periodiek

In tabel 23 wordt per type periodiek een overzicht gegeven van de verdeling van de recensies over titels die in Amsterdam en elders in Nederland zijn verschenen. Besprekingen van Vlaamse titels zijn in de tabel buiten beschouwing gelaten.

Zoals verwacht, heeft binnen elk segment van de dag- en weekbladpers het gros van de recensies betrekking op titels die door een in Amsterdam gevestigde uitgeverij zijn uitgebracht. De chi-kwadraat-test wijst echter voor beide jaren uit dat er sprake is van onderlinge verschillen tussen de drie typen periodieken qua aandacht voor in Amsterdam en elders gepubliceerde titels. Voor wat betreft 1978 onderscheidt de regionale pers zich zowel van de landelijke dagbladen als van de weekbladen door relatief veel aandacht aan buiten Amsterdam verschenen titels te besteden. Ook ten aanzien van 1991 kan worden geconstateerd dat bij de regionale pers de waargenomen frequenties voor elders gepubliceerde titels hoger liggen dan de verwachte frequenties. Hoewel de regionale bladen zich daarmee onderscheiden van beide categorieën landelijke bladen, is er met name sprake van een contrast met de weekbladen, die onevenredig veel aandacht aan Amsterdamse uitgaven schenken.

Tabel 23. *Aandacht naar plaats van verschijning titel per type periodiek.*

	1978				1991			
	I	II	III	T	I	II	III	T
Amsterdam	236 (226)	317 (301)	564 (590)	1117	133 (123)	339 (338)	563 (574)	1035
Elders	53 (63)	67 (83)	189 (163)	309	7 (17)	45 (46)	89 (78)	141

I = weekbladen, II = landelijke dagbladen, III = regionale dagbladen, T = totaal.

1978: Chi-kwadraat = 11.139, $p = < 0.01$; 1991: Chi-kwadraat = 8.212, $p = < 0.05$.

De besprekingen die in de regionale pers worden gewijd aan elders in Nederland verschenen werken, kunnen uiteraard niet zonder meer worden toegeschreven aan het bestaan van een regionale binding tussen de betrokken periodieken en titels. Het voorgaande geeft enkel aan dat de regionale pers verhoudingsgewijs veel aandacht schenkt aan de produkten van buiten Amsterdam gevestigde uitgeverijen, niet of het hierbij gaat om besprekingen van titels die zijn verschenen in het doelgebied van de onderhavige periodieken. Ook wanneer het laatste het geval is, hoeft dit niet noodzakelijkerwijs een uitvloeisel te zijn van de regionale binding tussen periodiek en titel. Pas wanneer er sprake is van een 'afwijkende bespreekkeuze', dat wil zeggen wanneer een regionaal blad in vergelijking met andere bladen veel aandacht besteedt aan werk van een uitgeverij (of auteur) die in de betrokken regio is gevestigd (of geboren), kan dit – en ook dan nog met het nodige voorbehoud – op conto van de factor regionale binding worden geschreven. Daarbij kan 'relatief veel aandacht besteden aan' natuurlijk ook betekenen 'überhaupt aandacht besteden aan', dit in tegenstelling tot andere periodieken. Ik ben nagegaan in hoeverre er bij afwijkende bespreekkeuzen van regionale periodieken sprake is van een regionale binding tussen de betrokken periodieken en uitgeverijen/ auteurs. Als afwijkende bespreekkeuzen van regionale periodieken zijn beschouwd: besprekingen van buiten Amsterdam verschenen titels die in de Nederlandse pers als geheel slechts een à drie recensies hebben ontvangen. Met betrekking tot het aanbod uit 1978 en 1991 zijn door regionale bladen in totaal 95 afwijkende bespreekkeuzen gemaakt. Voor tenminste 40 procent hiervan geldt dat er sprake is van een regionale binding tussen titel en periodiek.⁵⁰

4.2 *Critici*

Van de 1494 en 1211 geregistreerde besprekingen met betrekking tot proza- en poëzietitels uit 1978 en 1991 zijn er respectievelijk 237 en 78 ongesigneerd.

⁵⁰ Vermoedelijk is dit percentage in werkelijkheid groter. In nogal wat gevallen konden de geboorte- en woonplaats van de betrokken auteur namelijk niet worden achterhaald.

Deze recensies worden in het hiernavolgende buiten beschouwing gelaten. Voor de resterende 1257 en 1133 recensies hebben respectievelijk 174 en 200 verschillende recensenten getekend. Zoals gezegd, vertoont de recensieproductie van de betrokkenen grote verschillen. Het aantal besprekingen per recensent varieert voor 1978 en 1991 van een tot respectievelijk 107 en 78. Voor beide jaren geldt dat circa 20 procent van de critici verantwoordelijk is voor ongeveer 70 procent van de besprekingen.

Tabel 24. *Recensientengroepen en hun recensieproductie*

	1978				1991			
	I	II	III	T	I	II	III	T
Aantal recensenten	38= 22%	36= 21%	100= 57%	174	32= 16%	29= 15.5%	139= 69.5%	200
Aantal recensies	900= 72%	208= 16%	14= 12%	1257	757= 67%	179= 16%	197= 17%	1133
Gemiddeld per recensent	23.7	5.7	1.5	7.2	23.6	6.2	1.4	5.7

Recensientengroep: I = 10 of meer recensies, II = 4-9 recensies, III = 1-3 recensies; T = totaal.

Hiervoor is de veronderstelling geuit dat de mate waarin critici afwijkende keuzen treffen, samenhangt met de vraag of zij hun literair-kritische activiteiten op een reguliere of incidentele basis verrichten. Critici met een actieve praktijk zouden meer aandacht schenken aan titels die brede belangstelling onder vinden in de kritiek – anders geformuleerd, minder vaak afwijkende keuzen maken – dan hun collega's die slechts af en toe een recensie publiceren. Om deze veronderstelling te kunnen toetsen zijn zowel de recensenten als de titels uit 1978 en 1991 ondergebracht in een drietal categorieën op grond van het aantal besprekingen dat zij hebben gepubliceerd of ontvangen. Tabel 24 geeft een overzicht van de onderscheiden recensientengroepen en hun productie.

Tabel 25. *Aandacht per recensientengroep voor drie titelcategorieën.*

	1978				1991			
	A	B	C	T	A	B	C	T
Groep I	554(537)	280(282)	66(81)	900	420(383)	239(251)	98(123)	757
Groep II	129(124)	60(65)	19(19)	208	75(91)	62(59)	42(29)	179
Groep III	67(89)	54(47)	28(13)	149	78(100)	75(65)	44(32)	197
Totaal	750	394	113	1257	573	376	184	1133

Recensientengroep: I = 10 of meer recensies, II = 4-9 recensies, III = 1-3 recensies.

Titelcategorie: A = titels met 9 of meer recensies; B = titels met 4-8 recensies; C = titels met 1-3 recensies; T = totaal.

1978: Chi-kwadraat = 26.375, $p < 0.001$; 1991: Chi-kwadraat = 28.406, $p < 0.001$.

In tabel 25 wordt per recensentengroep een overzicht gegeven van de verdeling van de recensies over titels die in de Nederlandse pers respectievelijk tien of meer, vier à negen en een tot drie besprekingen ontvingen.

Voor beide jaren wijst de chi-kwadraat-toets uit dat de onderscheiden recensentengroepen significant van elkaar verschillen qua verdeling van de recensies over de drie titelcategorieën. Hoewel bij elke groep titelcategorie A het hoogste scoort, onderscheidt groep I zich van de beide andere recensentengroepen door relatief veel aandacht aan titels uit categorie A te besteden en verhoudingsgewijs weinig besprekingen aan de beide andere titelcategorieën, in het bijzonder aan categorie C, te wijden.

Deze bevindingen bevestigen de veronderstelling dat de mate waarin critici afwijkende keuzen treffen, samenhangt met de vraag of zij hun literair-kritische praktijk op een meer of minder reguliere basis uitoefenen.

5 Commentaar

De bevindingen in paragraaf 2.3 geven aan dat de reikwijdte van de selectie die de dag- en weekbladkritiek maakt – opgevat als het aantal verschillende titels dat aandacht in de pers ontvangt – min of meer onafhankelijk is van de omvang van het titelaanbod. Terwijl het aanbod van nieuwe proza- en poëzietitels in 1991 met bijna 50 procent is gegroeid ten opzichte van 1978, is het absolute aantal titels dat tenminste één bespreking heeft ontvangen in de Nederlandse pers nagenoeg gelijk aan dat uit 1978. Voor wat betreft beide onderzochte jaren is een zeer scheve verdeling van de geregistreerde recensies over het aanbod van nieuwe titels geconstateerd. De aandacht van de dag- en weekbladkritiek blijkt zich te concentreren op een beperkt aantal titels, terwijl het overgrote deel van de nieuw uitgekomen titels weinig of geen aandacht ontvangt.

Zowel voor 1978 als 1991 zijn verder verschillen gesignaleerd in de aandacht die verschillende categorieën van titels in de Nederlandse pers ontvangen. Met betrekking tot beide jaren is vastgesteld dat Vlaamse uitgaven, dichtbundels, niet-literaire prozaititels, publikaties van niet-literaire en kleine uitgeverijen, werken van oudere auteurs en debuten verhoudingsgewijs laag scoren gelet op het percentage gerecenseerde titels en/of het gemiddeld aantal recensies en de gemiddelde recensielengte per (besproken) titel.

Wanneer de aandacht voor het titelaanbod uit 1991 wordt vergeleken met die voor het aanbod van nieuwe titels uit 1978, kan een aantal constatering worden gedaan. Om te beginnen is de spreiding van de recensies over het titelaanbod uit 1991 (nog) geringer. Over het totaal genomen is het percentage gerecenseerde titels met achttien gedaald ten opzichte van 1978 (van 54 procent naar 36 procent). Bij alle onderscheiden categorieën van titels ligt het percen-

tage gerecenseerde titels voor 1991 lager dan voor 1978. Nadere bestudering van de diverse tabellen leert dat deze daling zich in veel gevallen het sterkst manifesteert bij titelcategorieën die relatief toch al laag scoorden. Terwijl het percentage gerecenseerde prozaititels met veertien is gedaald, is het percentage gerecenseerde poëzietitels gedaald met 27; bij Nederlandse titels bedraagt de daling van het percentage gerecenseerde titels zestien, bij Vlaamse titels 23; tegenover de daling met twaalf van het percentage gerecenseerde werken van auteurs geboren in 1945 of later, staat een daling van 23 voor werken van auteurs die voor 1945 zijn geboren, enzovoort.⁵¹

Ten tweede blijken de voor bespreking geselecteerde titels uit 1991 gemiddeld minder en kortere recensies te hebben ontvangen dan die uit 1978.

Opmerkelijk is ten slotte de sterke daling in de aandacht van de Nederlandse dag- en weekbladkritiek voor poëzietitels. Terwijl van de recensies met betrekking tot titels uit 1978 nog 26 procent is gewijd aan poëzie (388 recensies), bedraagt dit percentage voor 1991 nog maar veertien (170 recensies). Het betreft hier een ontwikkeling die vermoedelijk, en zeker voor wat betreft de landelijke dagbladers, al eerder is ingezet. Uit Willems en Prins (1977) kan namelijk worden opgemaakt dat in 1968 nog circa 35 procent van de (aan verhalend proza en poëzie gewijde) recensies in een zevental landelijke dagbladen (123 recensies) een poëzietitel betreft. Voor 1978 en 1991 bedraagt het percentage poëzierecensies in de landelijke dagbladers respectievelijk 25 en zeventien (98 en 69 recensies).

De analyses in paragraaf 3.1 hebben laten zien dat de mate van kritische aandacht voor een nieuwe titel tot op grote hoogte kan worden voorspeld door in aanmerking te nemen in hoeverre eerder werk van de betrokken auteur belangstelling van de dag- en weekbladkritiek heeft ondervonden. Bij hun selectie van te bespreken werken lijken dag- en weekbladcritici zich sterk te verlaten op eerdere literair-kritische keuzen. Nieuwe publikaties van auteurs wier werk reeds door een groot aantal critici een bespreking is waardig gekeurd, genieten duidelijk de voorkeur, terwijl een auteur wiens eerdere werk weinig aandacht heeft ontvangen evenmin op veel belangstelling voor zijn nieuwe titel hoeft te rekenen. In paragraaf 1 is betoogd dat het optreden van een dergelijk reproductiemechanisme in de selectie van critici verbonden is met de institutionele setting waarin zij opereren. Door overeenkomstige keuzen te treffen als andere kenners, geeft een criticus blijk van zijn kennerschap. Bovenbeschetst reproductiemechanisme heeft als effect dat binnen de literair-kritische gemeenschap de opvatting dat de keuzen in kwestie legitieme keuzen vertegenwoordigen nog vaster verankerd raakt. Voor toekomstige critici wordt het daarom steeds moeilijker deze veronderstelde legitimiteit aan te vechten door van de gebaande paden af te wijken.

51 Grote *niet-literaire* uitgeverijen -21 tegenover grote *literaire* uitgeverijen -17; *middelgrote* literaire uitgeverijen -39 tegenover *grote* literaire uitgeverijen -17.

Uit paragraaf 3.2 komt naar voren dat de mate van kritische belangstelling voor debuten in hoge mate afhangt van het type uitgeverij dat de titel uitbrengt. Over het algemeen maken alleen debuutwerken die zijn verschenen bij een van de grotere literaire uitgeverijen kans op een redelijke hoeveelheid besprekingen. De naam van de uitgeverij die op het omslag prijkt, lijkt dienst te doen als een soort kwaliteitswaarmerk op grond waarvan het debuut al dan niet een bespreking waardig wordt gekeurd. Ook hier is in feite sprake van een reproductie van eerdere literair-kritische oordelen en keuzen. De reputatie die een uitgever als producent van literatuur geniet, is immers onlosmakelijk verbonden met de vraag op welke wijze en in welke mate de kritiek heeft gereageerd op de auteurs en werken die hij in de loop der jaren tot zijn fonds heeft toegelaten.